

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

Teorie prevence šikany a její aplikace ve školním prostředí

Bakalářská diplomová práce

Řízení vzdělávacích institucí.

Autor: Tomáš Vylášek

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šotola Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „*teorie prevence šikany a její aplikace ve školním prostředí*“ vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne. ....

Podpis

Chci poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Jaroslavu Šotolovi Ph.D. za vstřícný a trpělivý přístup při vedení mé práce.

Anotace

Jméno a příjmení:	<i>Tomáš Vylášek</i>
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	<i>Řízení vzdělávacích institucí</i>
Obor obhajoby práce:	<i>řízení vzdělávacích institucí,</i>
Vedoucí práce:	<i>Mgr. Jaroslav Šotola Ph.D.</i>
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Teorie prevence šikany a její aplikace ve školním prostředí
Anotace práce:	<p>V této bakalářské práci se zabývám prevencí šikany na městských základních školách.</p> <p>Součástí výzkumu jsou jednotlivé kroky prevence, bariéry prevence, informace o aktérech prevence, komunikace s rodiči i spolupráce školy se specializovanými institucemi.</p> <p>Jednotlivé aspekty prevence jsou zde zkoumány z pohledu efektivity, respektive zjišťuji, které se osvědčily a které fungují jinak, než by měli. Zároveň je zde zkoumána i metodická podpora prevence šikany.</p>
Klíčová slova:	Prevence, šikana, bariéry, aktéři prevence šikany
Title of Thesis:	Theory of bullying prevention and its application in the school environment.

Annotation:	<p>In this bachelor's thesis I deal with the prevention of bullying in urban primary schools.</p> <p>The research includes individual steps of prevention, barriers to prevention, information about prevention actors, communication with parents and cooperation of the school with specialized institutions.</p> <p>The individual aspects of prevention are examined here from the point of view of effectiveness, or I find out which have proved their worth and which work differently than they should. At the same time, the methodological support of bullying prevention is examined here.</p>
Keywords:	Prevention, Bullying, Barriers, Prevention actors,
Názvy příloh vázaných v práci:	Rozhovor s ředitelem školy Oranžová, Rozhovor s ředitelem školy Žlutá, Rozhovor s metodikem prevence školy Oranžová, rozhovor s metodikem prevence školy Žlutá, rozhovor s pedagogickým pracovníkem školy Oranžová, rozhovor s pedagogickým pracovníkem školy Žlutá,
Počet literatury a zdrojů:	28
Rozsah práce:	63170 znaků s mezerami)

Obsah

Čestné prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Anotace.....	4
Úvod.....	11

Teoretická část

1. Prevence šikany	12
1.1. Primární prevence.....	14
1.2. Sekundární prevence.....	16
1.3. Terciární prevence.....	17
2. Aktéři prevence šikany na základních školách	18
2.1. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy.....	18
2.2. Ředitel školy a školského zařízení.....	20
2.3. Školní metodik prevence.....	21
2.4. Krajský školský koordinátor prevence.....	22
2.5. Okresní metodik prevence.....	24
2.6. Pedagogičtí pracovníci.....	25
2.7. Pedagogicko-psychologické poradny.....	25
3. Komunikace s rodiči	26

3.1. Třídní schůzky.....	26
3.2. Individuální konzultace.....	27
3.3. Další možné formy komunikace.....	27
4. Spolupráce školy se specializovanými institucemi.....	28
4.1. Linka důvěry.....	28
4.2. Prev-centrum.....	29
4.3. Bílý kruh bezpečí.....	29
5. Bariéry prevence šikany.....	29
5.1. Přístup managementu školy k šikaně.....	29
5.2. Oběť se nikomu nesvěří, že se stala terčem šikany.....	30
5.3. Mylný dojem udávání agresora.....	30
5.4. Nespolupráce rodičů se školou.....	31
6. Kroky prevence šikany.....	31
6.1. Pedagogická komunita.....	31
6.2. Víkendové rekreačně-zážitkové pobyty.....	31
6.3. Sledování žáků a vytipovávání potenciálních agresorů a obětí.....	32
6.4. Dozor.....	32
Empirická část	
7. Realizace výzkumu.....	33
7.1. Charakteristika školy Oranžová.....	33

7.2. Charakteristika školy Žlutá.....	33
8. Přístup škol k prevenci šikany.....	33
8.1. Přístup k prevenci školy Oranžová.....	35
8.2. Přístup k prevenci školy Žlutá.....	35
8.3. Srovnání škol Oranžová a Žlutá.....	35
9. Bariéry prevence šikany.....	35
9.1. Zlehčování a neochota řešit danou situaci.....	36
9.2. Vyčlenění z kolektivu.....	37
9.3. Oběť se nikomu nesvěří, že se stala obětí šikany.....	37
9.4. Nespolupráce rodičů se školou.....	38
10. Vzdělávání.....	38
10.1. Vzdělávání personálu školy.....	38
10.2. Vzdělávání žáků.....	39
11. Motivace.....	39
11.1. Motivace na ZŠ Žlutá.....	40
11.2. Motivace na ZŠ Oranžová.....	40
12. Seberealizace + stmelovací akce – komunity.....	40
12.1. Seberealizace.....	40
12.2. Stmelovací akce + komunity.....	41
13. Potřebné klima.....	42

13.1. Otevřenost vůči žákům.....	42
14. Kontrola.....	43
14.1. Dozor.....	43
14.2. Sledování žáků.....	44
14.3. Malá velikost školy jako výhoda prevence.....	44
15. Komunikace s rodiči.....	45
15.1. Třídní schůzky.....	45
15.2. Individuální konzultace.....	45
15.3. Ostatní formy komunikace.....	46
16. Spolupráce školy s ostatními institucemi.....	47
16.1. Spolupráce s vládními institucemi.....	47
16.2. Spolupráce s nevládními institucemi	48
17. Analýza dokumentů.....	48
17.1. Minimální preventivní program ZŠ Žlutá.....	48
17.2. Minimální preventivní program ZŠ Oranžová.....	49
17.3. Diskuze.....	50
Závěr.....	52
Seznam zdrojů.....	54
Rozhovor s ředitelem školy Oranžová.....	57
Rozhovor s ředitelem školy Žlutá.....	63

Rozhovor s metodikem prevence školy Oranžová.....	68
Rozhovor s metodikem prevence školy Žlutá.....	71
Rozhovor s pedagogickým pracovníkem školy Oranžová.....	74
Rozhovor s pedagogickým pracovníkem školy Žlutá.....	77
Kódování rozhovorů.....	79

Úvod:

Šikana je nebezpečný jev, který je velice rozšířený na všech typech škol v ČR i v zahraničí. V rámci mého oboru Řízení vzdělávacích institucí se chci zaměřit na téma prevence šikany, jelikož zásadně ovlivňuje chod i kvalitu školního zařízení. V této práci se soustředím na teoretické poznatky prevence šikany a jejich aplikování ve školním prostředí. Zároveň do teorie prevence šikany zahrnuji i informace o aktérech vykonávající prevenci šikany ve škole, o komunikaci s rodiči a o spolupráci školy se specializovanými institucemi. Budu se zde opírat i o legislativu jakou je například §29 o bezpečnosti a ochraně zdraví ve školách a školských zařízeních zákona č. 561/2004sb.

Výzkumná otázka v mém případě zní: Jak v praxi funguje prevence šikany a její prvky?

Výzkumné metody, které použiji ve své bakalářské práci, budou rozhovory s řediteli základních škol. Dále budu Analyzovat dokumenty ve formě rozboru primárně preventivních programů dvou zúčastněných škol, rozhovory s metodiky prevence na zúčastněných základních školách, rozhovory s dalšími aktéry primární prevence. Tato bakalářská práce bude zpracovávána ve formě Kvalitativního výzkumu a Případové studie.

I. Teoretická část

1. Prevence šikany

Vzhledem k tomu, že šikana provází české i světové školství od nepaměti, a významným způsobem ovlivňuje chod školního zařízení, existuje protipól šikany a tou je prevence šikany, která v sobě obsahuje kroky, které jsou nezbytné k potírání a předcházení šikanózního jednání. *„Mezi řešení šikany, resp. možnosti, jak předcházet a čelit šikanování patří pestrá paleta opatření, přístupů, zásad, metod a prostředků“* (Bendl, 2003, s. 77).

Důležitost prevence šikany spočívá i v tom, že šikana je nejrozšířenější a nejzákeřnější forma násilí na školách. *„Bullying is one of the most prevalent and insidious forms of violence in schools today“* (Dupper, 2013, s. 7).

Celá prevence šikany se dělí na tři jednotlivé části, kterými jsou primární, sekundární a terciární fáze, do kterých spadají jednotlivé kroky a postupy, jak šikaně čelit. *„Prevention must be considered on three levels, Primary, Secondary, and Tertiary“* (Miller, 2008, s. 19). V případě, že škola efektivně provádí prevenci šikany, důsledkem je pozitivní školní prostředí, které děti navštěvují rády, učitelé v něm kvalitně vykonávají svou profesi a v neposlední řadě si škola vytváří takzvané dobré jméno“ mezi ostatními školami a potenciálními budoucími žáky a jejich rodiči.

Výstižně se o školní prevenci zmiňuje Kolář, který zdůrazňuje potřebu efektivního fungování školy jako celku v boji proti šikaně. *„Ucelené a provázané školní intervence jsou nejúčinnějším způsobem, jak snížit školní šikanu“* (Kolář, 2011, s. 256).

Zároveň se škola může vyhnout negativnímu hodnocení a pověsti ze strany rodičů i potencionálních nových žáků, jelikož žádné škole nedělá dobrou referenci flegmatický přístup k prevenci šikany. *„Many schools have an unofficial reputation among students for tolerating bullying behavior“* (Barton, 2006, s. 24). Je zajisté dobré zmínit i fakt, že v případě pozitivního výsledku, se škola o kladném hodnocení zmíní ve své výroční zprávě, což opět přispívá k jejímu „dobrému jménu“. V souvislosti se šikanou a zajištěním bezpečného prostředí pro vzdělávání je důležité zmínit i odpovědnost školy za případná zranění a úrazy, které mohou nastat v rámci šikany.

„Obecně lze říci, že odpovědnost za úraz, který vznikl při vzdělávání ve škole nebo s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb, nese vždy škola či školské zařízení“ (Plánka, 2016, s. 6).

Součástí prevence šikany je i určité povědomí jak studentů, tak i žáků o tom, co to šikana je, jaké má důsledky, jaké jsou její příčiny jak jí rozpoznat, a jak se v případě šikany zachovat. *„Automaticky sem patří povědomost o příčinách a stádiích šikanování, porozumění situaci, za které k šikaně dochází“* (Bendl, 2003, s. 77).

Významným krokem k posílení prevence šikany je aktivní zapojení veškerého kolektivu školy (personál i žáci). Domnívám se, že zapojení žáků do prevence přispívá k pocitu užitečnosti u dětí a zároveň k nižšímu riziku šikanování. *„Peer involvement in prevention and response to bullying forms a natural part of a school in which children are invited to contribute to decisions at a variety of levels including teaching and learning issues and policy formulation“* (Lee, 2004, s. 84).

Nicméně kardinálním účelem prevence šikany je zajištění bezpečnosti jak žáků, tak i personálu školy a eliminování nejčastějších příznaků, které zpravidla šikanu spouštějí. *„Alfou i omegou prevence šikanování je hledání cest, jak ovlivnit specifické rizikové faktory jak u šikanovaného, tak u šikanujícího a vytvoření zdravého veřejného mínění skupiny (třídy, školy), ve které dochází či může docházet k šikaně“* (Bendl, 2003, s. 77).

1.1. Primární prevence

Primární prevencí rozumíme prostředky a kroky, které používáme ještě před tím, než k nějaké šikaně dojde, respektive než určité šikanózní jednání zaznamenané. Jedná se tedy o prvotní průběh prevence šikany. *„Primární prevence se uplatňuje tam, kde k šikaně dosud nedošlo“* (Bendl, 2003, s. 77).

V zásadě se jedná o prostředky, které se snaží navýšit sebevědomí každého žáka, jelikož ve valné většině případů oběti i agresora je důsledkem šikany nezdravé snížené sebevědomí. Dále pak to jsou různá školní společenství, ve kterých se mohou děti i dospělí různě kreativně zabavit a realizovat, jelikož dalším vodítkem pro vznik šikany je přebytečná energie nerealizovaná jakýmkoliv smysluplným směrem. *„Účinnými prostředky primární prevence jsou přirozené součásti komunity jako např. celoškolní setkání, školní parlament, třídní samosprávy či spolusprávy“* (Bendl, 2003, s. 78).

Stojí za úvahu i zmínit, že tato různá společenství by měla být pravidelná a žádný žák nebo člen personálu školy by neměl být vyloučen. *„The classroom meetings include all the students in a class and should be a routine activity“* (Beane, 2010, s. 44). Jak je obecně známo, všichni chceme být přijati druhými a patřit do společenství druhých lidí.

Zcela jistě zde patří také zmínit, že součástí všech aktivit a strategií obzvláště ve fázi primární prevence by mělo být řešení konfliktů ve třídě mezi dětmi i mezi dospělými ve včasném stádiu. „*Creative instructional strategies include meetings to resolve conflicts that arise during class*“ (Nader, 2013, s. 182).

V rámci primární prevence můžeme dále zmínit opatření, jakými jsou například celoškolské setkání, vytváření různých komunit, upevňování kolektivu žáků a zabránění různého vyčleňování na základě nesmyslných vodítek, jakými jsou barva pleti, náboženské přesvědčení, různé fyzické odlišnosti (výška, šířka, barva očí, účes, celkový vzhled), materiální vlastnictví (nejnovější verze mobilního telefonu, značkové oblečení, nové školní psací potřeby), nebo i známkový prospěch ve vyučování. „*Nejlepší ochranou proti šikanování je budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi členy školního společenství, školní komunity*“ (Bendl, 2003, s. 78).

1.2. Sekundární prevence

Sekundární prevencí myslíme fázi, kdy již máme jistotu a v lepším případě i důkazy o tom, že k šikánóznímu chování skutečně dochází. *„Sekundární prevence se uplatňuje v situacích, kdy k šikaně už došlo a kde musí být použita taková opatření k nápravě, aby se problémy už znovu neobjevily“* (Bendl, 2003, s. 78). Je zde znám pachatel i oběť a na základě skutečností, o kterých víme, že dané chování provázelo a provází, konáme nezbytná opatření k zastavení šikany a vyvíjíme snahu zabránit dalšímu šíření a prohlubování této nepříjemné události.

V této fázi konáme represivní opatření, jakými jsou: udělování postihů například ve formě ředitelské důtky, včasné informování rodičů oběti i agresora o nastalé situaci, výpovědi svědků šikany za určitých podmínek, vyhledání vhodné zábavy a práce pro agresora, při které si vybijí přebytečnou energii v jiné formě než v pozici realizátora šikany. Zvláště dobrý účinek může mít i pozitivní zpětná vazba vůči agresorovi, když ventiluje svou sílu do smysluplných činností, jelikož agresor nebude motivován k realizaci další šikany. Ostatně vše dobře shrnuje Bendl. *„Řadíme sem včasnou diagnostiku, bezodkladné vyšetření šikany, pedagogická opatření (ochrana oběti před dalším násilím, rozhovor s rodiči obětí, jednání s rodiči agresorů, komunikace s ostatními rodiči, jednání s kolektivem třídy), včetně výchovné práce s agresory (postihy, monitorování, tlumení agresivních sklonů, pochvala za zvládnutí impulzivitu v provokující situaci, výcvik sociálních dovedností, zaměstnání vhodnou činností)“* (Bendl, 2003, s. 78).

1.3. Terciární prevence

Na terciární prevenci existuje několik názorů. V prvním případě se jedná o užší, komplexně zkrácenou část, která v sobě zahrnuje jen opatření vztahující se k agresorovi, na základě kterých je doporučeno, důsledně zabránit dalšímu setkávání agresora s obětí a způsoby, jakými můžeme odloučení realizovat. „Terciární prevence – oddělení agresora od oběti, možné je převedení agresora do jiné třídy, nebo do jiné školy, jasné stanovení pravidel, norem a sankcí“ (Kolektiv autorů MP Plzeň, 2017, s. 23).

Druhým směrem terciární prevence je komplexní náprava jak agresora ve smyslu návštěv speciálních institucí zabývajících se problémy agresora, tak zahrnující i odbornou psychoterapeutickou pomoc pro oběť šikany. Zde se již setkáváme s ucelenější a širší škálou prostředků s větším zájmem o co nejdůslednější realizování nápravy škod, které šikana způsobila. „Terciární prevencí je myšlena možnost škol využít speciálních pracovišť, která poskytují různé formy odborné pomoci jak agresorům, tak obětem pokročilých šikan s následky posttraumatických stresových poruch“ (Kamišová, 2013, s. 27).

Třetí názorovou variantou je prozatímní neexistence terciární prevence, o kterou se opírá například Bendl. „V současné době prakticky neexistuje terciární prevence v oblasti šikanování“ (Bendl, 2003, s. 78). Autor zde pravděpodobně míní, že v současné době, probíhající opatření proti šikaně na školách neodpovídají terciární fázi, nýbrž spadají prozatím do kategorie sekundární prevence.

Nicméně zde platí, že ve všech směrech prevence šikany (Primární, Sekundární i Terciární) existují základní pilíře jako vzdělávání a intervence. „All bullying prevention efforts are based on four pillars: education, assessment, intervention and policy“ (Dillon, 2012, s. 248).

2. Aktéři prevence šikany na základních školách

Každá základní škola by měla mít takzvané aktéry prevence šikany neboli lidově řečeno odborníky, kteří se specializují na problém šikany ve školních zařízeních vyvíjející maximální úsilí k její eliminaci a v případě již probíhající šikany zahájit její efektivní a včasné vyšetřování v co možná nejvyšší míře.

Mezi aktéry primární i sekundární prevence na základních školách řadíme zejména metodiky prevence (školní metodik prevence, krajský školský koordinátor prevence a okresní metodik prevence). Vzhledem k hierarchii orgánů činným v boji proti šikaně je na samotném vrcholu struktury zajisté Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *„Páteř systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy tvoří: odborný pracovník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, krajský školský koordinátor prevence, okresní metodik prevence a školní metodik prevence“* (Tyšer, 2006, s. 52). Dalšími výraznými aktéry prevence šikany jsou ředitel daného školního zařízení, pedagogičtí pracovníci, a pedagogicko-psychologické poradny.

2.1. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Jak již bylo výše zmíněno, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je, co se týče hierarchie orgánů činným v prevenci na prvním místě. Z důvodu jeho prvotnosti pod něj spadají ostatní aktéři, u kterých řídí jejich proces a organizuje jejich kontrolu, jako tomu je například u školských zařízení, kde jako nástroj kontroly využívá Českou školní inspekci. *„Koordinuje činnost přímo řízených organizací (Výzkumného ústavu pedagogického, Institutu pedagogicko-psychologického poradenství, Institutu dětí a mládeže a Center pro další vzdělávání pedagogických pracovníků) v oblasti prevence a efektivně využívá jejich odborného potenciálu v oblasti metodické, vzdělávací, výzkumu a metodologie, v oblasti kontrolní využívá odborný potenciál České školní inspekce“* (Tyšer, 2006, s. 53).

Jedním z dalších úkolů, které má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na starosti je vytváření a pozměňovací úprava všech koncepcí, nařízení a metodických pokynů, kterými se následně školy řídí. *„Zpracovává a v závislosti na úkolech vyplývajících z vládních koncepcí prevence kriminality a protidrogové politiky inovuje Koncepti prevence v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, která představuje základní strategický materiál pro činnost všech článků resortního systému prevence“* (Tyšer, 2006, s. 53).

V neposlední řadě je důležitou a neméně významnou funkcí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy přerozdělování peněžních prostředků na různé programy, aktivity a činnosti, které napomáhají prevenci. *„Každoročně vyčleňuje finanční prostředky na prevenci v resortu školství, mládeže a tělovýchovy“* (Tyšer, 2006, s. 53).

2.2. Ředitel školy a školského zařízení

Vzhledem k tomu, že ředitel školy je de facto vedoucím manažerem příslušné školy, vztahují se k této pozici úkoly, za jejichž splnění nese ředitel školy hlavní odpovědnost.

Mezi dané úkoly patří nejen celkový chod školy, administrativa spojená s optimálním fungováním školy a personální řízení školy, ale též dohled nad efektivním dodržováním minimálního preventivního programu a důsledném kontrolování pedagogických pracovníků, zda skutečně vykonávají svou funkci naplno jak v oblasti prevence, tak i v ostatních oblastech týkající se pedagogické profese na daném školním zařízení. *„Odpovídá za průběh a kvalitu prevence ve škole“* (Tyšer, 2006, s. 8).

Jednou z povinností, která je dána zákonem a kterou musí ředitel zajistit je dohled nad dětmi ve školním zařízení. *„Ředitel školy a školského zařízení odpovídá za zajištění dohledu nad dětmi a nezletilými žáky ve škole a školském zařízení“* (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 164, odst. 1, písm. h)

Daná povinnost může být dále rozčleněna na další svým způsobem podskupiny povinností, z nichž se již zmíněný úkol skládá. Existuje jich velké množství, proto zde zmíníme jen některé.

Ředitel školy má povinnost zajišťovat soustavné vzdělávání pedagogů, a jejich informování o nových trendech v oblasti prevence též z toho důvodu, jelikož sám musí mít přehled o všech aktualizovaných dokumentech, týkajících se oblasti školního zařízení, na kterém působí, kterými jsou například Kurikulární dokumenty na státní úrovni.

V rámci již uvedené povinnosti ředitele školy nad dohledem efektivního dodržování minimálního preventivního programu patří i povinnost formálně uvést zákaz šikanování i sankce za porušení nařízení. *„Zajistí, aby v řádu školy nebo školského zařízení byl uveden zákaz nošení, držení, distribuce a zneužívání návykových látek v areálu školy nebo školského zařízení včetně sankcí, které z porušení tohoto zákazu vyplývají, dále ošetří v řádu školy nebo školského zařízení potírání projevů rasismu a šikanování“* (Tyšer, 2006, s. 55).

2.3. Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je, jak již bylo výše zmíněno jedna z nejdůležitějších funkcí na škole, co se týče prevence. Je jmenován ředitelem školy na základě zkušeností a praxe jak v boji se šikanou tak i obecně s pedagogickou činností.

Dále pak by měl disponovat odbornými a kvalifikačními předpoklady pro výkon této funkce a ochotou dále pracovat na svém sebevzdělávání co se týče především problematiky prevence *„Měl by to být pedagogický pracovník, který má zájem o tuto práci a osobní a odborné předpoklady pro její vykonávání, minimálně 2 roky pedagogické praxe, měl by mít důvěru dětí a přirozenou autoritu u kolegů, měl by být schopný dále na sobě pracovat, vzdělávat se, a věnovat své funkci dost času, musí seznámit ředitele školy s programem a získat ho pro jeho realizaci (dokázat jeho dlouhodobost, komplexnost, východiska a cíle), musí vybudovat pozici „já jsem odborník na prevenci“ a dále se v tomto směru vzdělávat“* (Tyšer, 2006, s. 11).

Vzhledem k tomu, že školní metodik prevence zaujímá podstatnou část zodpovědnosti za prevenci od koordinace po poradenskou činnost, uvedeme zde jen některé úkoly, které má na starosti.

V první řadě je to nepochybně úkol navrhnout svůj preventivní program řediteli školy a přesvědčit jej o jeho realizaci a dlouhodobém fungování a tím si získat jeho důvěru. *„Musí seznámit ředitele školy s programem a získat ho pro jeho*

realizaci (dokázat jeho dlouhodobost, komplexnost, východiska a cíle)“ (Tyšer, 2006, s. 11).

Dalším neméně důležitým úkolem školního metodika prevence je pohybovat se mezi žáky, sledovat jejich chování, primárně vyhodnotit možná rizika, vytipovat potencionální agresory i oběti a primárně se na ně zaměřit. „Věnuje zvýšenou pozornost žákům s problémovým a rizikovým chováním“ (Tyšer, 2006, s. 10).

Dále komunikuje jak s vedením školy, tak i se školním psychologem, výchovným poradcem a v neposlední řadě se podílí na zajištění spolupráce s ostatními již výše uvedenými aktéry prevence, jakými jsou Pedagogicko-psychologická poradna, policie ČR, nevládní organizaci pro boj se šikanou nebo okresní a krajský metodik prevence. „Spolu s vedením školy zajišťuje spolupráci s orgány státní správy a samosprávy, zejména s orgány péče o dítě, sociálním kurátorem, sociálně právní komisí na ochranu dítěte, s Policií ČR a krizovým centrem“ (Tyšer, 2006, s. 10).

2.4. Krajský školský koordinátor prevence

Krajský školský koordinátor je jak jsme již výše uvedli jedním z hlavních aktérů prevence ve školách. „Krajský školský koordinátor prevence koordinuje činnosti školské prevence rizikového chování na krajské úrovni“ (Nováčková, 2013, s. 29).

Vzhledem k tomu, že zajišťuje opět stejně jako předchozí aktéři značnou část úkolů prevence, uvedeme zde jen několik úkolů, které má ve své kompetenci.

Jednou z jeho hlavních činností je koordinovat činnost prevence školních metodiků, spolupracovat s nimi i s okresními metodiky způsobem organizování seminářů a zároveň komunikovat s pracovníky pedagogicko-psychologické poradny. „Ve spolupráci s okresními metodiky preventivních aktivit

zajišťuje pravidelné pracovní porady (semináře) školních metodiků prevence ze škol a školských zařízení v rámci kraje a aktivně se těchto porad účastní“ (Tyšer, 2006, s. 54). Spolu s ostatními metodiky prevence tvoří preventivní plány, do kterých se zároveň snaží prosadit záměry MŠMT. „Při tvorbě společných strategií prevence krajský školský koordinátor prosazuje naplňování záměrů strategií MŠMT za příslušná období“ (Nováčková, 2013, s. 29).

2.5. Okresní metodik prevence

Okresní metodik prevence, je jedním z aktérů prevence šikany, který zastupuje oblast prevence na okresní úrovni a spolu s Krajským koordinátorem prevence jsou přímými pracovníky Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. *„Okresní metodik prevence, spolu s krajským koordinátorem prevence, odborným pracovníkem Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy tvoří páteř systému prevence ve školském resortu“* (Horáčková, 2013, s. 44).

Existuje zde konkrétní bod spolupráce mezi Okresním metodikem prevence a Krajským školským koordinátorem, kdy oba aktéři shromažďují data o efektivnosti prevence na jednotlivých školách a na základě těchto dat vyhodnocují jednotlivé situace, na základě kterých modelují další postup. *„Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence zejména při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy či jiná hodnocení a při stanovování priorit v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje“* (Tyšer, 2006, s. 55).

Jedním z mnoha úkolů, které patří do kompetencí okresního metodika prevence je spolupracovat s krajským koordinátorem prevence na strategiích prevence a pomáhat školám řešit nejrůznější problémy týkající se prevence přímo v prostorách školy. *„Formou osobních návštěv ve školách a školských zařízeních pomáhá řešit aktuální problémy související s výskytem drogového experimentu, hry na výherních automatech, šikanování, šíření návykových látek, drobné trestné činnosti apod“* (Tyšer, 2006, s. 54).

2.6. Pedagogičtí pracovníci

Mají důležitou roli v oblasti prevence, jelikož oni jsou těmi, kdo je denně v nejužším kontaktu se žáky. *„Pedagogický pracovník je povinen chránit bezpečí a zdravý dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních“* (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 22, odst. b, písm. c).

Přesněji tuto roli vystihuje Kenneth Shore. *„As a classroom teacher you are at the core of any bullying prevention program“* (Shore, 2011, s. 75).

Existují faktory, které jsou důležité pro efektivní působení pedagogů v oblasti prevence, kterými jsou výborná připravenost jak v psychologické, tak i edukativní připravenosti na správné jednání v krizových situacích. *„Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence je pedagog vzdělaný, odborně erudovaný, komunikativně, psychologicky a speciálně pedagogicky vybavený“* (Tyšer, 2006, s. 39).

2.7. Pedagogicko-psychologické poradny

Činnost pedagogicko-psychologické poradny lze zařadit též mezi činnosti aktérů prevence, jelikož se též významně podílí na činnosti potlačující zejména různým způsobem narušené prvky chování, jak u agresorů, tak i u obětí, které by mohli zvyšovat riziko vzniku šikany. *„V nejlepším případě je východiskem úplné překonání jedincova problému a zamezení vzniku dalších komplikací, které by mohli narušit jeho další zdravý vývoj“* (Juřenová, 2019, s. 6).

Skutečnost, že pedagogicko-psychologická poradna je součástí skupiny aktérů prevence napovídá i fakt, že spadá pod Ministerstvo školství. *„Pedagogicko-psychologická poradna je státní institucí, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo školství“* (Pokorná Veletová, 2011, s. 13).

3. Komunikace s rodiči

Vzhledem k tomu, že součinnost obecně Aktérů vykonávajících prevenci šikany potažmo především školy s rodiči hraje podstatnou roli v úspěšnosti prevence, je nedílnou součástí této součinnosti efektivní komunikace. „*Preventive consultation can be powerful tool for professionals to us in their work*“ (Dougherty, 2012, s. 52).

Jak je již známo, rodiče jsou v životě dítěte tou nejzákladnější složkou v utváření osobnosti dítěte. U rodičů zároveň existuje přímá souvislost mezi touhou vytvořit ideální podmínky pro vývoj dítěte a očekáváním rodičů od vzdělávací instituce. Bohužel u některých rodičů jsou tato očekávání přehnaná a často i nesplnitelná. „*Parents may have unreal expectations for what can and cannot be done for their child within the confines of our contemporary educational structures*“ (Roberts, 2007, s. 9).

3.1. Třídní schůzky

Jednou z možných, nejčastěji používaných a pravděpodobně i nejznámější formou komunikace mezi školou a rodiči jsou třídní schůzky. Při této formě komunikace se sejde více rodičů dohromady s učitelem případně ředitelem školy a proberou nejzásadnější témata ohledně fungování školy, prospěchu i chování žáků. „*Na třídních schůzkách by vás učitel měl informovat o prospěchu a chování dětí*“ (Beníšková, 2007, s. 63). V neposlední řadě se zde mohou probírat i témata ohledně prevence šikany. „*Může vám sdělit ještě nějaké jiné závažné skutečnosti, které se týkají školy*“ (Beníšková, 2007, s. 63).

Při této zvolené hromadné komunikaci rodičů s personálem školy, jímž třídní schůzky bezpochyby jsou, je vhodné zmínit například jen kroky prevence šikany, které škola činí. Případné jednotlivé žáky a jejich chování či případné projevy šikany by měla škola řešit individuální konzultací. „*Dbejme tedy na to,*

aby se záměrné ubližování řešilo naprosto individuálně s každým rodičem, nikdy by se na půdě školy neměli setkat rodiče agresorů a obětí, nikdy by nemělo dojít ke konfrontaci mezi nimi“ (Martínek, 2009, s. 63).

3.2. Individuální konzultace

Jak již bylo výše uvedeno, existuje zde krom Třídních schůzek i jiný typ komunikace mezi školou a rodiči.

Jsou to takzvané individuální konzultace, které jsou již z logiky věci efektivnější v tom, že učitel má více času na konkrétního rodiče, mohou se zde probírat závažnější věci, které by neměli slyšet ostatní rodiče či personál školy, který nemá s daným dítětem nic společného. *„Komunikuje s rodiči také prostřednictvím individuálních konzultací, při nichž se rodiče (za účasti dítěte) informují o pokrocích v učení, úspěších či případných problémech“ (Čapek, 2013, s. 166).* Evidentně jedinou nevýhodou individuálních konzultací je fakt, že mohou být časově náročné.

3.3. Další možné formy komunikace

Především v dnešní době, která disponuje stále větším množstvím technologií, existuje v celku široká škála možností, jak lze komunikovat mimo osobní setkání. Není tomu jinak i v případě komunikace mezi školou a rodiči.

Mezi tyto formy komunikace patří zejména Telefonický hovor, psaní pomocí SMS zpráv a e-mailovou poštou, nebo například využívání jiných komunikačních prostředků jakými mohou být SKYPE nebo WhatsApp.

Zpravidla se ovšem tento typ neosobní komunikace využívá v případě potřeby rychlého jednání, jakým může být v případě prevence šikany úraz dítěte způsobené například jiným žákem. *„Telefonní rozhovory, SMS a e-maily se využívají zejména v situacích, které potřebují rychlé jednání“ (Košnarová, 2013, s.*

27). Zpravidla se ovšem používají již výše zmíněné formy komunikace, které vyžadují osobní setkání.

4. Spolupráce školy se specializovanými institucemi

Obecně je známo, že každá základní škola spolupracuje nebo by měla spolupracovat s vládními organizacemi, jakými jsou Policie ČR nebo OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí).

Nicméně zde platí, že existují i různé nevládní organizace v podobě občanských sdružení a nadací, které participují na činnosti vládních organizací. *„V systému prevence a řešení sociálně patologických jevů se uplatňují rovněž nevládní organizace a instituce, sdružení a nadace nabízející školám (někdy za úplatu, jindy zdarma) jak osvětovou činnost pro žáky, učitele, popř. rodiče v oblasti prevence a potírání sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, tak výcvik žáků v oblasti sociálních dovedností (kurzy asertivity aj.)“* (Bendl, 2003, s. 169).

Mezi takové organizace patří Linka důvěry (bezpečí, jistoty) pro děti a mládež, Prev – centrum nebo Bílý kruh bezpečí.

4.1. Linka důvěry

Linka důvěry je obecně známý název institucí, kam děti i dospělí jedinci volají v nejčastěji zátěžových situacích, které jsou pro jejich běžný život těžce snesitelné. *„Linka důvěry neboli telefonická krizová intervence, je poskytování pomoci osobám prostřednictvím telefonu“* (Ostrovská, 2008, s. 12). Názorným příkladem může být právě šikana. Existuje celá řada těchto institucí, které jsou některé i specializované na konkrétní skupinu lidí. *„Některé linky se specializují jen na určitou část populace, například na děti a dospívající (Linka bezpečí, Růžová Linka, Modrá linka), na seniory (Senior telefon) nebo na menšinové populace (Gay*

linka)“ (Ostrovská, 2008, s. 14). Školy mohou spolupracovat s Linkou Důvěry formou informativních přednášek pro děti i dospělé.

4.2. Prev - Centrum

Prev-Centrum je již méně známou nezávislou organizací zabývající se krom prevence šikany i osobami závislými na návykových látkách. *„Sdružení Prev-Centrum je dobrovolným, nezávislým, nepolitickým sdružením, jehož základním posláním je prevence rizikového chování u dětí a poskytování pomoci osobám ohroženým závislostmi a dalšími formami rizikového chování“* (Bartoňová, 2013, s. 35).

Obdobně jako Linka Důvěry může spolupracovat se školami především v oblasti primární prevence přednáškami pro veřejnost.

4.3. Bílý kruh bezpečí

Tato organizace se stará především o oběti trestných činů a z hlediska prevence šikany můžeme říci, že se zapojuje především do její sekundární části. *„Bílý kruh bezpečí je bezesporu největší neziskovou organizací v České republice, která pomáhá obětem jak po trestném činu, tak i během průběhu vyšetřování“* (Gasčarov, 2017, s. 37).

5. Bariéry prevence šikany

5.1. Přístup managementu školy k šikaně

Jednou ze základních podmínek, na kterých stojí celá prevence šikany je samotný přístup dané školy k této problematice. Již výše bylo uvedeno, že je v zájmu každé školy, aby tento negativní jev, kterým bezpochyby šikana je, byl co možná

v nejvyšší míře eliminován a zavčas řešen. Bohužel i tak lze nepochybně najít školy, které volí opačnou negativní strategií v podobě, svým způsobem lidově řečeno „zametání pod koberec“. Důvodem je domněnka, že zmínka o šikaně je pro školu z hlediska veřejného mínění o škole něčím negativním a může škole v konkurenčním boji uškodit. „Škola jako celek, reprezentovaná svým vedením, přirozeně nemá zájem přiznat existenci šikany“ (Bendl, 2003, s. 67).

5.2 Oběť se nikomu nesvěří, že se stala terčem šikany

Jednou z dalších zásadních příčin, která brání efektivní prevenci šikany je, že oběť nikomu nenahlásí tento negativní jev, který se na ní nějakým způsobem děje. Přesné příčiny reflektuje Bendl (2003), který jako důvod mlčení uvádí strach oběti, že se jí agresor bude snažit pomstít a vyhrožování agresora oběti, že celá situace bude po nahlášení ještě horší, než tomu bylo doposud.

5.3. Mylný dojem udávání agresora

Další podstatnou bariérou pro efektivní realizaci prevence šikany je falešný dojem, že nahlášení šikany ať už od oběti nebo svědků je považováno lidově řečeno za „udavačství“ a považuje se za zbabělost. O této věci se vyjadřuje Bendl (2003), který tento jev nazývá jako Falešné kamarádství, které spočívá právě v tom, že oběť se nikomu nesvěří se svým trápením, jelikož žije v mylném domnění, že žalovat se nemá. Dovolím si toto tvrzení potvrdit, jelikož v době, kdy jsem byl žákem na nejmenované ZŠ, nehlásil jsem právě z tohoto důvodu šikanu, která zde byla páchána.

5.4. Nespolupráce rodičů se školou

Samozřejmě další důležitá bariéra prevence šikany spočívá v rodičích žáků, jelikož někteří z nich mají nereálná očekávání od školy. Tím mám na mysli domnění, že škola sama vzdělá a vychovává dítě bez přičinění rodičů. Ostatně určité příklady, proč někteří rodiče odmítají spolupracovat se školou, zmiňuje Bendl (2003) který uvádí ochranu agresorů svými rodiči tím, že bagatelizují situaci, hájí se tím, že člověk dnes musí mít ostré lokty nebo se obávají spolupracovat ze strachu o zdraví a život dítěte kvůli odvetě agresorů. S tím je úzce spjatá také vzájemná spolupráce mezi školou a rodiči při řešení jakéhokoliv vzniklého problému.

6. Kroky prevence šikany

6.1. Pedagogická komunita

Jedním z kroků prevence šikany je Pedagogická komunita. Nejedná se o nic jiného, než o pravidelná setkávání učitelů a žáků, kde se řeší všemožné problémy včetně různých konfliktů. *„Její symbolickým vyjádřením je kruh, ve kterém žáci i učitel sedí při projednávání všech záležitostí, na nichž jim záleží, včetně konfliktů, k nimž dochází“* (Bendl, 2003, s. 116). Typickým příkladem můžou být třídnické hodiny nebo studentské rady.

6.2. Víkendové rekreačně-zážitkové pobyty

„Víkendové rekreačně-zážitkové pobyty pro třídu, za účasti alespoň části rodičů, dávají dětem, rodičům i pedagogům výbornou příležitost k vzájemnému poznání, k navázání a

upevnění vztahů důvěry a sounáležitosti“ (Bendl, 2003, s. 116). Mezi tyto aktivity lze zařadit různé adaptační kurzy, školy v přírodě, školní tábory apod.

Smyslem těchto aktivit je samozřejmě stmelení kolektivu a změna prostředí mimo budovu školy podobně jako u různých teambuildingových firemních akcích.

6. 3. Sledování žáků a vytipování potenciálních agresorů a obětí

„Individuální sledování obětí především samozřejmě žáků, kteří už v minulosti byli obětí: Základem je pozorování těchto dětí při běžné školní práci i při výjimečných příležitostech“ (Bendl, 2003, s. 117). Samozřejmě proces sledování potenciálních účastníků šikany lze krom obětí aplikovat i na agresory.

6.4. Dozor

Dozor je jedním z nejzákladnějších prostředků prevence šikany. Obecně vzato, každá stanovená pravidla a nařízení aby fungovala, vyžadují kontrolu, jestli je všichni dodržují. Totéž platí i u zákazu šikanování. *„Dozor. resp. posílení dozoru můžeme považovat za prostředek, který nám pomůže odhalit šikanu“ (Bendl, 2003, s. 100).*

Dozor probíhá především o přestávkách ale i během výuky na chodbách, třídách i šatnách. Zajímavý postřeh ohledně dozoru uvádí Bendl (2003) který říká, že čím je škola větší, tím je těžší uhlídat šikanu, jelikož například u velkých sídlištních škol, kde navíc existují různá zákoutí, množství vedlejších chodeb, a navíc je zde větší anonymita, jsou podmínky pro šikanu lepší. Z daného tvrzení lze logicky usoudit, že co se týče prevence šikany, mají výhodu menší školy oproti velkým školám například sídlištního typu.

II. Empirická část

7. Realizace výzkumu

Celý výzkum proběhl na dvou městských základních školách formou polostrukturovaných rozhovorů s aktéry prevence šikany na daných školách, kterým byli ředitelé, metodikové prevence a pedagogičtí pracovníci. Rozhovory byly následně analyzovány formou otevřeného kódování. Vzhledem k tomu, že aktéři, kteří mi umožnili realizaci tohoto výzkumu, si přáli zůstat v anonymitě, nezmiňuji přesná jména aktérů, názvy školních institucí ani přesně definované školní dokumenty uvedené v přílohách. Obě školy jsem pojmenoval jako školu Oranžová a Žlutá.

7.1. Charakteristika školy Oranžová

Jedná se o městskou základní školu sídlící v Prostějově s aktuálním počtem žáků 114 pro školní rok 2020/2021. Zřizovatelem této školy je město Prostějov

7.2. Charakteristika školy Žlutá

Jedná se též o městskou základní školu sídlící v Prostějově s aktuálním počtem žáků 550, která je rozložena do několika budov. Zřizovatelem této školy je město Prostějov

8. Přístup škol k prevenci šikany.

Jako jeden z nejzákladnějších bodů, bez kterých nemůže prevence šikany fungovat je přístup školy k tomuto problému. Je třeba si přiznat, že i na dané škole se

může tento negativní jev vyskytnout. Někdy se může jednat o školu, ve které se prevence soustředí již na primární část, kde se dělá vše proto, aby se šikaně úplně zamezilo, jiná škola může zase sice dbát i na primární část, nicméně věci řeší spíše až v sekundární části, kdy se již něco stane. Samozřejmě nikdy se situace nepodceňuje a zavčas se řeší.

8.1. Přístup k prevenci školy Oranžová

Tímto druhým příkladem, kdy se škola soustředí teprve na sekundární část prevence je škola Oranžová. Důkazem toho je například tvrzení ředitele školy Oranžová, který tvrdí, že *„v okamžiku, kdy se něco objeví, tak to řešíme“*. V podstatě stejným způsobem se vyjádřil i metodik prevence školy Oranžová. *„Cokoliv je problémem, tak se řeší“*. Trochu odlišně ale přece jen se vyjádřil jeden z pedagogických pracovníků školy Oranžová, který sice samotný pojem prevence považoval jen jako teoretický pojem a též naznačoval, že se věci řeší teprve, až se stanou ale i přesto je vidět, že zde zkrátka existuje kladný přístup k řešení těchto patologických jevů. *„nemohu asi úplně říct, že by to byla prevence, spíš to řešíme, až to vznikne nebo se to chystá vzniknout tak to vykomunikujeme, že by se to mělo řešit tímto, a tímto způsobem“*. Z rozhovorů všech aktérů prevence na škole Oranžová vyplynulo, že škola si dává záležet především na otevřenosti pedagogů a obecně personálu školy vůči žákům.

Dále se škola jistí tím, že na začátku každého roku, kdy nastoupí žáci prvních tříd, žáci i jejich rodiče sepisují smlouvu, ve které se zavazují škole, že pokud se žák dopustí jednání odpovídajícího šikaně, je povinen při řešení tohoto problému spolupracovat. V případě, že nebude ochoten spolupracovat, bude se celá záležitost řešit například i s Policií ČR a dalšími institucemi. Zjišťují se příčiny. Po té následuje opatření.

8.2. Přístup k prevenci školy Žlutá

Zcela podobně je na tom i škola Žlutá, kde se též, z rozhovorů zejména ředitele školy dá zjistit, že škola si připouští a nezakrývá možnost rizika šikany. Přesně se o tom ředitel školy vyjadřuje následovně. *„Máme zde i uvedené nežádoucí jevy, které se vyskytly i právě případ šikany, která byla hned v počátečním stádiu. Vůbec se tím netajíme“*. Opět zde můžeme zmínit i tvrzení metodika prevence školy Žlutá, který tvrdí že: *„Pokud se objeví problém, učitelé informují metodika prevence a společně řešíme“*.

8.3. Srovnání škol Oranžová a Žlutá

Z rozhovorů aktérů prevence šikany škol Žlutá i Oranžová vyplynulo, že si uvědomují, že i na jejich škole se může tento negativní jev vyskytnout. Zároveň považují prevenci šikany jako základní pilíř pro boj se šikanou a uvědomují si důsledky, jaké může mít neřešená šikana. Dalším společným jmenovatelem všech aktérů prevence šikany na obou školách je snaha a chuť vůbec něco řešit, jak vyplynulo z rozhovorů. Zároveň se zde potvrzuje i to, že škola se chce vyhnout negativnímu hodnocení od žáků i rodičů jen kvůli flegmatickému přístupu k šikaně, jak již bylo uvedeno v teoretické části této práce.

9. Bariéry prevence šikany

Špatný přístup k prevenci mohou zapříčinit jisté bariéry, kterými jsou například, negativní přístup managementu k prevenci šikany, oběti šikany, které nikomu neřeknou, že jsou oběťmi nevhodného chování druhých, přesvědčení, že

hlášení šikany je udavačství nebo špatná spolupráce rodičů se školou, jak již bylo uvedeno v teoretické části.

9.1. Zlehčování a neochota řešit danou situaci

Jednou z otázek pro aktéry prevence byla i otázka týkající se bariér prevence respektive co považují oni za bariéry. Ředitel školy Oranžová uvedl: *„Může to být strach řešit tu situaci, zlehčování té situace ve stylu on si za to vlastně zasloužil“*. Svým způsobem tím ředitel školy myslí zároveň neochotu vedení školy vůbec šikanu řešit. Podobně se na tuto otázku vyjadřuje i ředitel školy Žlutá, který vnímá bariéru zejména v podcenění této problematiky ve smyslu snahy a víry v samovolné odeznění tohoto problému a následné situace, která již nemá východisko. *„Nehledě na to, že šikana je problém, který, když se neřeší hned v počátku, přeroste všem přes hlavu a velice se rychle šíří dále mezi ostatní děti“*. Dále zde ředitel školy Žlutá potvrzuje přesně teoretickou problematiku, která je uvedena výše, že jednou z bariér je laxní a neochotné vedení školy a personál. *„Může zde hrát i roli nekvalitní personál školy jakými může být laxní učitel nebo vedení školy ale s tím je vlastně spojena ta neochota něco řešit“*. Tím se opět potvrzuje teorie o bariérách efektivní prevence, kdy jednou z bariér má být právě přístup managementu školy k šikaně.

Také se zde vyjádřil i ke klíčovému důvodu, proč se škola o případ šikany nezajímá. *„Je často domnění, že když se do toho škola nebude angažovat, tak to „vyšumí“ jenže to se nestane a ten problém je ještě mnohonásobně větší“*. Potvrzuje se zde naprosto přesně i tvrzení, které vyjádřil Bendl (2003) že existuje riziko v situaci, kdy vedení školy nemá zájem existenci problematiky šikany řešit.

9.2. Vyčlenění z kolektivu

Dalším rozšiřujícím poznatkem o bariérách prevence šikany je tvrzení metodika prevence školy Oranžová, který jako zásadní bariéru vidí případ, kdy v situaci, kdy k šikaně došlo a je všem znám agresor, ostatní členové kolektivu a často i učitelé volí způsob potrestání vyčlenění agresora z kolektivu. Metodik prevence se o této situaci vyjádřil následovně: *„Z mé třicetileté praxe vím, že nikdy není dobré agresora vyčlenit z toho kolektivu. Když se tohle stane, je to pak ještě horší“*. Tím má na mysli jistě věc, že každý člověk chce být druhými přijatý a v případě, že není, vyvolává to v něm smutek, zášť a někdy i nevraživost vůči skupině.

9.3. Oběť se nikomu nesevřívá, že se stala obětí šikany

Z praxe další věc, která je považována za bariéru prevence šikany je právě situace uvedená též v teoretické části této práce a tím je situace, že oběť se nikomu nesevřívá, že je šikanována. Konkrétně tuto situaci potvrdili přímo dva aktéři prevence. Za první, metodik prevence školy Žlutá. *„Oběť často neoznámí, co se jí děje, při rozhovoru vše popírá“*. Za druhé, pedagogický pracovník této školy. *„Bariérami jsou snad jen samotní účastníci, kteří (ať už jsou na straně obětí či agresorů) o této věci nechtějí komunikovat“*. Potvrdilo se zde komplexní tvrzení, že hlavní překážkou prevence je absence ochoty vůbec něco řešit ať už na straně obětí nebo vedení spolu s učiteli.

9.4. Nespolupráce rodičů se školou

Další potvrzenou teorií prevence šikany je, že další bariérou jsou někteří rodiče, kteří se domnívají, že škola vše zvládne sama, (dá jim potřebné vzdělání a výchovu), a sami se nemusí o nic starat. S tím souvisí i častá nespolupráce při řešení nějakého problému. To mi potvrdil i ředitel školy Žlutá. *„Mají dle mého názoru velmi nereálná očekávání“*. Samozřejmě se to netýká všech rodičů. Je zde zřejmá potřeba spolupráce jak školy, tak i rodičů.

10. Vzdělávání

Jak již bylo v teoretické části uvedeno, jedním ze základních pilířů prevence šikany je vzdělávání. To ostatně potvrzují i aktéři prevence, nicméně v kontextu prevence šikany dělí tuto složku na vzdělávání personálu školy a vzdělávání žáků.

10. 1. Vzdělávání personálu školy

Ředitel školy Oranžová mi potvrdil, že na této škole se dbá na soustavné vzdělávání personálu školy zejména pak preventistů sociálně-patologických jevů, kteří se účastní schůzek s pedagogicko-psychologickou poradnou a semináři organizovanými školou, tak i sami aktivně vyhledávají další možnosti ve vzdělávání. Konkrétně mi to ředitel řekl následovně. *„Tomuto tématu se věnují především preventisté sociálně-patologických jevů, kteří krom toho, že se účastní schůzek, které zde pořádá pedagogicko-psychologická poradna, tak sami si vyhledávají možnosti, jak se dále vzdělávat a rozvíjet své znalosti“*. Je zde mimochodem i vidět snaha o celoživotní vzdělávání.

Potvrdil to i pedagogický pracovník této školy. *„Nicméně k zvládnutí krizových situací by měl každý učitel volit kurzy zaměřené na řešení šikany a celoživotně se vzdělávat“.*

Ne jinak tomu je i na škole Žluté, kde mi apel na další vzdělávání zmínil tamní ředitel, který též zdůrazňuje potřebu *„jak celoživotního vzdělávání učitelů v této oblasti tak i žáků“.* Je vidět, že zde existuje značná metodická podpora v oblasti prevence šikany na obou školách.

10. 2. Vzdělávání žáků

Ředitel školy Žlutá mi zároveň zdůrazňoval potřebu vzdělávat žáky z důvodu toho, aby věděli, jak se v této situaci správně zachovat. *„jelikož především oni by měli vědět, jak se správně zachovat ať už budou oběťmi nebo svědky šikanování a co si mohou vůči ostatním dovolit“.* I v teoretické části jsme již uvedli, že vzdělávání v oblasti šikany spočívá hlavně v besedách, workshopech a přednáškách zpravidla akreditovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. To mi potvrdil i ředitel školy Žlutá: *„Pořádáme workshopy, různé besedy i adaptační kurz“.* Jsou to zejména besedy, které pořádá Policie ČR nebo i jiné vládní instituce jakými jsou OSPOD nebo pedagogicko-psychologická poradna.

Naproti tomu na škole Oranžová jsou děti vzdělávány především na Víkendově-rekreačních výletech ve smyslu adaptačních kurzů na *„Starou vodu“*, nebo přímo v budově na základě neformálních společenství v rámci komunity.

11. Motivace

Jednou z dalších věcí, která se sice v teoretické části zmiňuje jen okrajově, ale která se zde potvrdila, je i určitá motivace dětí k tomu, aby druhé nešikanovali.

11.1. Motivace na ZŠ Žlutá

Konkrétně na škole Žlutá se motivací myslí převážně to, že žáci se v krizové situaci oběti zastanou a případně ji i brání před agresorem. Tuto skutečnost potvrzuje i ředitel školy Žlutá, který tento jev považuje za důsledek „*pocitu užitečnosti*“. Dále se ředitel školy Žlutá zmínil i o „*odměňování těchto žáků v případě prokázání šikany formou pochvaly třídního učitele nebo ředitele školy*“. Zcela jednoznačně lze zde hovořit o snaze povzbudit ostatní k prevenci.

11. 2. Motivace na ZŠ Oranžová

Podobně se vyjadřuje i Metodik prevence školy Oranžová, který zdůrazňuje svým způsobem participaci všech osob na škole tedy i včetně dětí. „*Zde je to zkrátka vazba mezi všemi a není to nikdy jen o tom metodikovi*“.

Stejně jako ve většině věci potřeba motivace, u prevence šikany to platí též.

12. Seberealizace + stmelovací akce – komunity

12.1. Seberealizace

Seberealizace a obecně zaměstnání dítěte vhodnou činností, jak již bylo uvedeno v teoretické části této práce v případě sekundární prevence agresora ale i v primární prevenci u všech dětí především v komunitách, je významným součinitelem prevence šikany. Ředitel školy Oranžová se o tom též zmínil. „*V momentě, kdy ty děti najdou nějaký smysl například ve sportu, v programování, uměleckém kroužku, tak se zde eliminuje to riziko, že budou někoho šikanovat*“ Jednoduše řečeno. Když děti něco zaujme, nemají po té náladu někoho šikanovat.

12.2. Stmelovací akce + komunity

Tyto komunity přispívají jak k seberealizaci žáků, tak i k vytváření určitého pozitivního klimatu a atmosféry pro navázání kamarádských vztahů. Totéž potvrzuje i ředitel školy Oranžová, který dodává, že „*můžou se realizovat a tím pádem získají kontakty v té škole a tím i jakousi případnou pomoc, kdyby se náhodou něco dělo*“.

Tohoto názoru je i ředitel školy Žlutá. Tím se zároveň potvrdilo tvrzení Bendla (2003), že komunity například ve formě školních setkání, třídních samospráv i parlamentu jsou účinnými prostředky primární prevence. Škola Oranžová zároveň disponuje komunitami ve formách pravidelných kroužků, školní rady ale i „*neformálních setkání ve skupinkách*“. Je třeba též dodat, že obě školy Žlutá i Oranžová nerozdělují prevenci přímo na Primární, Sekundární a Terciární, nýbrž chápou celou prevenci jako komplex prostředků pro eliminaci šikany.

Tento trend školních komunit, a možnostech seberealizace a navazování kontaktů působí i na škole Žlutá, kde probíhá zejména ve formě kroužků a adaptačního kurzu.

Jednoznačně se zde potvrdila teorie, kterou zároveň zmínil i ředitel školy Žlutá, že „*každé dítě chce být druhými přijato a když se chytne nějakého dobrého kolektivu, který zajisté najde v těchto komunitách, tak je to prospěšné a je minimálně z poloviny vyhráno*“. Osobně si dovolím k tomu ještě přidat, že nejen děti ale i dospělí lidé chtějí být přijati mezi společenství druhých a mají potřebu se realizovat. Tím pádem klesá i míra rizika šikany mezi dospělými.

13. Potřebné klima

Soubor těchto komponentů (seberealizace, stmelovací akce, komunity) vytváří jeden komplex, který se nazývá Potřebné klima. Samozřejmě tyto komponenty se ukazují být jako klíčové pro úspěšnou realizaci potřebného klimatu, nicméně nejsou jedinými požadavky, které musí škola splnit. Musí též eliminovat bariéry prevence, které již byly uvedeny. Z rozhovorů všech aktérů vyplynulo, že obě školy se snaží o vytvoření bezpečného a pozitivního klimatu, ve kterém je místo pro všechny a kde by se nikdo neměl cítit vyřazený z kolektivu a méněcenný než ostatní na základě nesmyslných vodítek, jakými může být rasa, náboženské vyznání nebo další věci, které jsou také uvedeny v teoretické části této práce.

13. 1. Otevřenost vůči žákům

Otevřenost vůči žákům je jednou ze základních složek pozitivního klimatu. Pocit žáků, že se mohou komukoliv svěřit v případě problému, v nich vyvolává pocit bezpečí a jistoty. Zároveň se jistě cítí přijaté svým okolím a necítí se být na vše samotné. Stejného názoru je i metodik prevence školy Oranžová, který se vyjádřil k východiskům svého preventivního programu. *„Rozhodně je to optimální, věcné a sociální klima školy, které stojí na laskavém přístupu a radostné atmosféře“*. De facto lze říci, že celé Potřebné klima stojí z části na potřebě každého člověka se cítit mezi druhými přijatý.

14. Kontrola

Jak již bylo uvedeno v teoretické části této práce, je obecně známo, že každá pravidla, nařízení nebo opatření musí být zajištěna kontrolou, ať už se jedná o prevenci šikany nebo o jakoukoliv jinou prevenci. Proto je i přes veškeré možné intervence a aktivity třeba i kontroly, jestli vše efektivně funguje.

14. 1. Dozor

Z výpovědí všech aktérů na obou školách vyplynulo, že jako jeden z hlavních způsobů kontroly žáků je právě dozor, který probíhá jednak v samotných třídách tak i na chodbách školní budovy především o přestávkách. Jedno z mnoha tvrzení může posloužit tvrzení ředitele školy Žlutá, který na dotaz způsobu zajištění dohledu nad dětmi odpověděl následovně. *„Tak především dozorem na chodbách a ve třídách. To je asi to nejdůležitější“*. Jednoznačně dozor je základním předpokladem úspěšné kontroly.

14.2. Sledování žáků

Abychom zde neuváděli pouze jednoho aktéra z jedné školy, uvedu zde i tvrzení například metodika prevence školy Oranžová, který zmiňuje i dozor ve smyslu pozorování chování žáků při třídnických hodinách nebo i právě při stmelovacích akcích, jakými jsou již uvedené víkendové rekreačně - zážitkové pobyty například ve smyslu adaptačních kurzů. Důvod soustředění se i na tuto volnočasovou akci uvedl že *„jisté prvky určitého chování lze poznat při vyučování, ale děti*

se více projevují v tom nezávazném kolektivu právě při těch volnočasových aktivitách“. Logicky zde lze vytipovat potenciální agresory i oběti.

Samozřejmě je potřeba pozorovat chování žáků jak při volnočasových aktivitách, tak i v průběhu výuky, nicméně v obou případech (škola Žlutá i Oranžová) se tak děje.

14. 3. Malá velikost školy jako výhoda prevence

Již v teoretické části této práce bylo uvedeno, že čím je škola menší, tím má větší šanci uhlídat případné projevy šikany a naopak, že čím je škola větší, je i větší problém šikanu uhlídat. To ostatně potvrdil i Pedagogický pracovník školy Oranžová. *„Myslím si, že největší bariérou je velikost školy, protože jakmile se ztratí ten osobní přístup, vzniká větší anonymita a tím i větší riziko výskytu šikany“.* Právě škola Oranžová tuto výhodu má. Oproti tomu škola Žlutá již tuto výhodu nemá, jelikož jde o větší školu.

Jednoznačně se zde potvrdila jednak teorie Bendla o přímém vlivu velikosti školy na možnost kontroly tak i o praktickém a častém využívání dozoru a sledování žáků jak ve školní budově, tak i při volnočasových aktivitách.

15. Komunikace s rodiči

Vzhledem k tomu, jak již bylo řečeno, nedílnou součástí prevence šikany je spolupráce s rodiči, která je zároveň úzce svázána též s komunikací mezi školou a rodiči.

15. 1. Třídní schůzky

Jak již bylo v teoretické části této práce řečeno, třídní schůzky jsou pravděpodobně nejznámější a nejčastější formou komunikace mezi rodiči a školou při které se řeší především záležitosti v podobě prospěchu, plánovaných a realizovaných aktivit nebo obecně činnosti školy. To ostatně potvrzuje i pedagogický pracovník školy Oranžová, který se zmínil především o snaze „využít tu vzácnou příležitost, kdy se sejdou všichni rodiče a projedná se především studijní prospěch celé třídy a její výchovná úroveň. Případné problémy a každého žáka řeší individuálně“.

Případná výchovná opatření a problémy s šikanou se řeší vždy individuálně a nikoliv před ostatními. Totéž potvrzuje i pedagogický pracovník školy Žlutá, který na dotaz problémů řešících se na třídních schůzkách odpověděl, že se řeší „samozřejmě prospěch, chování, preventivní aktivit a případná šikana se řeší individuálními konzultacemi zvlášť s žáky a zvlášť s rodiči“.

Tím se zde naprosto přesně potvrdilo i tvrzení, jejímž autorem je Beníšková (2007), že při třídních schůzkách by měl učitel informovat rodiče o prospěchu a chování dětí. Dále je zde potvrzena i skutečnost, že se zde probírají nejzásadnější témata ohledně fungování školy, prospěchu a chování dětí.

15. 2. Individuální konzultace

Již z podkapitoly zabývající se třídními schůzkami vyplynulo, že případná šikana se neřeší otevřeně mezi ostatními žáky nebo rodiči nýbrž v individuální formě. K tomu právě slouží individuální konzultace. Je to jednak z důvodu, že by se neměli potkat rodiče agresora s rodiči oběti nebo přímo agresor s obětí jak potvrzuje Ředitel školy Oranžová „šetření té situace, komunikace s těmi kteří se účastní, při držení se zásad, například agresor není přítomen v ředitelně zároveň s obětí šikany“ a za druhé, při individuálních konzultacích existuje daleké větší šance otevřenosti mezi vyšetřovatelem a žákem nebo rodiči, což ostatně potvrzuje i pedagogický pracovník školy Oranžová, který tvrdí, že „v případě, kdy se cítí žáci konformně v rozhovoru pouze mezi čtyřma očima a existuje zde důvěra, tak řeknou vše co ví a nehrají divadlo před ostatními

což to samé platí i u rodičů". Ostatně řešení šikany individuálními konzultacemi v osobní rovině bylo zmíněno v předcházející podkapitole.

Bylo zjištěno, že stejně jako každá věc má i individuální konzultace své nevýhody ve formě časové náročnosti jak zmiňuje i pedagogický pracovník školy Oranžová *„Individuální konzultace jsou sice časově náročné, ale vždy se to vyplatí“* nicméně lze zde potvrdit i skutečnou výhodu individuálních konzultací oproti třídním schůzkám jak jí deklaruje pedagogický pracovník školy Žlutá *„Větší otevřenost na straně zákonných zástupců i žáků“*. Potvrdila se nám zde i teorie o časové náročnosti individuálních konzultací, nicméně bylo též zjištěno, že se jedná o časovou investici, která se rozhodně vyplatí.

15. 3. Ostatní formy komunikace

Nicméně i v teoretické části této práce bylo již řešeno, že kromě třídních schůzek a individuálních konzultací existují i další prostředky, které lze použít v případě rychlého zkontaktování rodičů, jakými jsou SMS zprávy, telefon nebo i jiné formy komunikace jakými je SKYPE nebo WhatsApp. Nicméně bylo zjištěno, že v praxi se tyto prostředky používají jen zřídka a to v podstatě jen k domluvě osobního setkání jak ostatně dokládá i pedagogický pracovník školy Oranžová *„schůzky iniciuji na základě e-mailu respektive v těch vyšších ročnících rodičům i zavolám, ale je to pořád jen o domluvě k osobní schůzce, protože nechci případný problém řešit jen na základě e-mailu“*. Totéž podobně zmínil i pedagogický pracovník školy Žlutá, který vyloženě řekl: *„Používám jen E-mail, telefon, SMS zprávy a Google Classroom. Skype nebo WhatsApp nepoužívám vůbec“*.

Zcela jasně zde vyplynulo, že co se týče komunikace mezi školou a rodiči, převládá naprosto jednoznačně na obou školách osobní kontakt a případné jiné komunikační prostředky se používají jen v případě organizace osobního setkání a to jen za použití

prostředků e-mail, SKYPE, SMS zprávy nebo telefonického kontaktu. Ostatní komunikační prostředky jakými jsou WhatsApp nebo SKYPE se nepoužívají vůbec.

16. Spolupráce školy s ostatními specializovanými institucemi

Spolupráce školy se specializovanými institucemi je kapitola, ve které se obě školy pravděpodobně nejvíce liší. Jelikož tuto část mají na starosti především metodikové prevence, mé dotazy ohledně této činnosti směřovaly právě na ně.

Existuje zde velký rozdíl spolupráce mezi jednotlivými metodiky prevence z pohledu spolupráce jak s vládními, tak i s nevládními institucemi.

16. 1. Spolupráce s vládními institucemi

Co se týče metodika prevence školy Oranžová, v rozhovoru se vyjádřil ke spolupráci s vládními institucemi negativně, jelikož ze své působnosti s nimi nemá dobré zkušenosti. Za prvé tvrdí, že *„nezažila případ, který by se nevyřešil na půdě školy“*, a za druhé *„Z předchozí školy, kde jsem působila i jako metodik prevence jsem neměla dobré zkušenosti s organizacemi typu pedagogicko-psychologická poradna nebo OSPOD“*. Bylo mi naznačeno, že je to především z důvodu přílišné formálnosti, kdy zaměstnanci těchto institucí nemají dobrý vztah ke své práci a vnímají ji jen jako zdroj obživy.

Naproti tomu metodik prevence školy Žlutá je spokojen s vládními institucemi, jelikož spolupracuje dle svých slov s *„Pedagogicko - psychologickou poradnou kvůli poradenství s problémovými žáky (poruchy učení, sociálně slabí), nebo s OSPOD kvůli neomluvené absenci“*. Z toho vyplývá, že škola Žlutá aktivněji spolupracuje s vládními institucemi než škola Oranžová. Samozřejmě obě školy spolupracují i například s Policií ČR formou besed, nicméně je zde zřejmý rozdíl v jejich intenzitě.

16. 2. Spolupráce s nevládními institucemi

Přesným opakem se ukázala být spolupráce s nevládními institucemi, kdy metodik prevence školy Oranžová spolupracuje s Linkou důvěry formou organizování besed a navštěvuje Prev-Centrum, kde objednává programy například i na půl dne. Nicméně nemá žádnou přímou zkušenost s organizací Bílý kruh bezpečí.

Naproti tomu metodik prevence školy Žlutá nespolupracuje s organizacemi Linka důvěry, Prev-Centrum nebo Bílý kruh bezpečí. Nicméně existuje zde přece jen nevládní organizace s názvem ACET, která přichází s preventivními programy a s kterou škola spolupracuje.

17. Analýza dokumentů

17.1. Minimální preventivní program ZŠ Žlutá

Minimální preventivní program ZŠ Žlutá se skládá z několika takzvaných cílů, jejímž naplněním deklaruje a popisuje svou strategii prevence šikany.

Jako první je to zejména seznámení žáků na začátku školního roku se Školním řádem, kdy se děti seznamují s pravidly školy a jsou poučovány o svých právech deklarovaných Úmluvou o právech dítěte. S tím samozřejmě jistě souvisí i seznámení s povinnostmi a zákazy, které děti musí respektovat, jakými jsou například zákaz nošení alkoholu a různých omamných látek do školy nebo zákaz šikanování. Škola zde zároveň dává důraz na pravidelné opětovné informování o těchto pravidlech během roku.

Jako druhým cílem v oblasti prevence, kterou škola deklaruje ve svém preventivním programu je vytvoření, zajištění, udržování pozitivního školního klimatu založeného na vzájemné úctě a respektu jak mezi žáky a učiteli, tak i mezi školou a rodinou.

Třetím cílem preventivního programu v oblasti prevence souvisejícího s teorií prevence šikany v teoretické části této práce je apelování na další vzdělávání pedagogů v oblasti prevence. Tím se myslí účast na kurzech akreditovaných Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy.

Součástí minimálního preventivního programu ZŠ Žlutá je i čtvrtý cíl a tím je soustavné sledování žáků a jejich potřeb. Škola zde uvádí i způsob realizace jakými jsou rozhovory se žáky a monitoring.

Pátým cílem je snaha podnítit žáky k práci na škole.

Na závěr šestým cílem preventivního programu ZŠ Žlutá je vyvíjení snahy o spolupráci rodičů se školou a jejich informování pomocí třídních schůzek, Klubu přátel školy nebo dopisy.

Dále se zde škola zmiňuje o pořádání jednorázových akcí, jako jsou například besedy s Policií ČR nebo Městskou Policií.

17.2. Minimální preventivní program ZŠ Oranžová

Minimální preventivní program ZŠ Oranžová se skládá také z několika cílů, jejichž naplnění deklaruje a popisuje svou strategií prevence šikany stejně, jako tomu je u ZŠ Žlutá.

Jako jeden z prvních bodů, které jsou součástí strategie školy Oranžová, je vytváření pozitivního sociálního klimatu ve škole. Jednotlivé body, které mají tvořit pozitivní sociální klima ve škole, jsou pocit důvěry, zařazení do skupiny a práce v ní a na

závěr je to vytvoření atmosféry pohody a klidu, ve které strach a nejistota nemají své místo.

Druhým bodem prevence a strategie ZŠ Oranžová je vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času dětí. Tím má škola na mysli různé kroužky a zájmové činnosti v podobě dramatického kroužku nebo kurzů IT programování.

Třetím krokem je pozorování a soustředění se především na děti z ohrožených skupin. Škola zde i pro příklad uvádí děti, jejichž rodiče jsou velice mladí, alkoholici, různě drogově závislí, nebo i děti rodičů patřících do různých náboženských sekt.

Čtvrtým krokem, který by samozřejmě měl být standardní a je zde přímo uveden je informovanost žáků ohledně různých problematických jevů a tyto jevy přednostně zařazovat a s žáky vhodným způsobem probrat přednostně v hodinách občanské výchovy, výchovy ke zdraví, etické výchovy a etiky.

Pátým krokem je dle možností zařazovat do výuky vhodné besedy a přednášky ve spolupráci s profesionálními organizacemi, které se zabývají prevencí rizikového chování nebo je řeší.

17.3. Diskuze

Oba programy škol Oranžová i Žlutá jsou si velice podobné a odpovídají poznatkům v teoretické části této práce. U obou programů je zároveň kladen velký důraz zejména na pozitivní, otevřené a bezpečné klima školy, které je základem každé úspěšné prevence.

Dalším společným prvkem obou preventivních programů je důraz na sledování a vytipování potenciálních agresorů a obětí zpravidla především metodikem prevence, kterým školy potvrzují tvrzení Tyšera (2006), že z hlediska pozornosti je třeba se zaměřit především na žáky s problémovým a rizikovým chováním.

Třetím společným bodem obou programů škol Žlutá a Oranžová je snaha o organizování různých besed, přednášek a workshopů na téma šikana ve spolupráci s profesionálními organizacemi.

Jak již bylo v této podkapitole výše uvedeno, programy obou škol jsou si podobné, nicméně je zde znát především rozdílnost primárního soustředění na různé cíle.

Jedním z rozdílů primárního soustředění je například informovanost ohledně prevence, kdy škola Oranžová upřednostňuje informování žáků a škola Žlutá informování rodičů.

Dalším rozdílem je apel na pravidelné seznamování žáků se školním řádem na škole Žlutá a soustředěním školy Oranžová na využití volného času.

Nicméně je třeba dodat, že tyto rozdíly jsou pouze jen v dokumentech na formální úrovni. V praxi žádná škola neupřednostňuje nějaké opatření před jiným a obě školy se snaží o komplexní prevenci, ve které jsou zahrnuty všechny kroky, které správná prevence šikany má mít.

Závěr:

Během celého výzkumu se podařilo odpovědět na všechny otázky, které byly v úvodu zadané. Vzhledem k tomu, že celý výzkum stál na otázce, jak v praxi funguje prevence šikany a její prvky, byla získána odpověď, že teorie se zásadním stylem neliší od reálné skutečnosti.

Co se týče obtíží při realizaci prevence šikany, bylo zjištěno, že nejčastěji se jedná vůbec o základní přístup vedení školy k prevenci šikany. Další obtíže, které mohou nastat, jsou oběti, které nenahlásí, že se stali terči nevhodného chování, vyčleňování jedinců z kolektivu, špatná spolupráce rodičů, kteří často mají nepřiměřené nároky na školu nebo falešná atmosféra pocitu, že nahlášení šikany je vlastně udávání.

Co se týče prostředků prevence šikany, jakými jsou dozor, pedagogická komunita, víkendově rekreačně – zážitkové pobyty nebo sledování a vytipování potenciálních agresorů a obětí, fungují přesně podle teorie, která se neliší od praxe. Zároveň se zde ukázalo, že jedním z nedůležitějších aspektů efektivní prevence šikany je pozitivní klima školy s otevřenou a přátelskou atmosférou, které vychází z proaktivního přístupu školy k prevenci šikany.

Při komunikaci s rodiči je nepostradatelný osobní kontakt, při kterém se nejvíce osvědčují individuální konzultace, které jsou považovány i za efektivnější prostředek, než třídní schůzky. Zároveň je zde i zmínka o neefektivnosti komunikačních technologií, které prakticky při řešení důležitých situací nikdo nevyužívá a slouží pouze k organizaci osobního kontaktu.

Jediné, co je poněkud v praxi odlišné je přístup škol k spolupráci se specializovanými institucemi, kdy některé školy dávají spíše přednost vládním institucím a jiné nevládním.

Metodická podpora je zejména u preventistů sociálně patologických jevů podporována jak jednotlivými školami, tak i projekty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Dále i samotní aktéři prevence šikany se snaží a sami si vyhledávají možnosti dalšího vzdělávání.

Seznam zdrojů:

Barton, E. (2006). *Bully Prevention: Tips and Strategies for School Leaders and Classroom Teachers*. Corwin Press.

Bartoňová, I. (2013). *Vliv samospráv na řešení problematiky zneužívání návykových látek na svěřeném území*. (Bakalářská práce).

Beane, A. (2010). *Bullying Prevention for Schools: A Step-by-Step Guide to Implementing a Successful Anti-Bullying Program*. John Wiley & Sons.

Bendl, S. (2003). *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV.

Beníšková, T. (2007). *První třídou bez pláče*. Grada Publishing a.s.

Čapek, R. (2013). *Učitel a rodič: Spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Grada Publishing a.s.

Dillon, J. (2012). *No place for bullying Leadership for schools That Care for every student*. Corwin Press.

Dougherty, M. (2012). *Prevention and Consultation*. Sage publications.

Dupper, D. (2013). *School Bullying: New Perspectives on a Growing Problem*. Oxford University Press.

- Gasčarov, P. (2017). *Vybrané organizace pomáhající obětem trestných činů – jejich služby a vzájemná spolupráce*. (Diplomová práce).
- Horáčková, J. (2013). *Problematika šikany na základních školách a úloha metodika prevence při jejím řešení* (Diplomová práce).
- Juřenová, Š. (2019). *Činnost speciálního pedagoga v PPP a jejich pohled na diagnostický proces* (Bakalářská práce).
- Kamišová, J. (2013). *Prevence šikany na středních školách* (Diplomová práce).
- Kolář, M. (2011). *Nová cesta k léčbě šikany*. Portál.
- Košnarová, T. (2013). *Komunikace rodičů s učiteli – komparace dvou přístupů k rodičovským schůzkám* (Diplomová práce).
- Lee, Ch. (2004). *Preventing Bullying in Schools: A Guide for Teachers and Other Professionals*. SAGE.
- Martínek, Z. (2009). *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Grada Publishing a.s.
- Městská policie Plzeň: témata z oblasti primární prevence*. (2017). Městská policie.
- Miller, T. (2008). *School violence and Primary Prevention*. Springer Science & Business Media.
- Nader, K. (2013). *School Rampage Shootings and Other Youth Disturbances: Early Preventative Interventions*. Routledge.
- Nováčková, M. (2013). *Realizace primární prevence rizikového chování na základních školách* (Diplomová práce).
- Ostrovská, E. (2008). *Telefonické krizové intervence a její význam v kontextu sociální pomoci* (Diplomová práce).

Plánka, L., Bibrová, Š., Starý, D., & Durďák, R. (2016). *Metodika sekundární prevence*. pro Národní koordinační centrum prevence úrazů, násilí a podpory bezpečnosti pro děti vydala Fakultní nemocnice v Motole.

Pokorná Veletová, Z. (2011). *Práce s rodinou v kontextu pedagogicko-psychologické poradny* (Diplomová práce)

Roberts, W. (2007). *Working With Parents of Bullies and Victims*. Corwin Press.

Shore, K. (2011). *The ABC's of bullying prevention: A Comprehensive Schoolwide Approach*. Port Chaster, New York: National Professional Resources, Inc.

Tyšer, J. (2006). *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. Hněvín.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (2004).

rozhovor s ředitelem školy Oranžová

Já: Jak podle vás šikana ovlivňuje chod školy?

Ředitel: Určitě může výrazně ovlivnit chod školy, pokud se neřeší nebo je řešena způsobem, že se zlehčí.

Já: Jak přistupuje vaše škola k prevenci šikany?

Ředitel: Těch věcí je více ať je to program školy vzdělávání a volnočasové části dne skrze různé programy a také hlavně skrze vytváření určité atmosféry to znamená v okamžiku, kdy se něco objeví, tak to okamžitě řešíme.

Já: Přispívá dle vás prevence šikany k pozitivnímu klimatu na škole?

Ředitel: Určitě. To musí být. Kdo říká, že není šikana, tak jí nevidí.

Já: Jak informujete rodiče a budoucí žáky o prevenci šikany na vaší škole?

Ředitel: První věc, kterou děláme je, že se studenty a rodiči podepisujeme smlouvu, ve které je přímo řečeno, že v okamžiku kdy se vyskytnou podobné věci ať už je to šikana nebo trestná činnost, drogy atd. sedneme a budeme jednat o tom, jestli budeme dále spolupracovat nebo ne. Zjišťujeme příčiny. Není to o tom, že žák musí být automaticky vyřazen, ale probíhá to ve formě – podepsali jsme spolu papír, kde jsme se dohodli, že to budeme řešit, tak pojďme, sedněme si, a řešme ten problém a v případě, že to nechceš řešit, budeme hledat cestu, jak tu spolupráci ukončit.

Já: Zmiňujete se o prevenci šikany ve své výroční zprávě?

Ředitel: Ano. Máme tam přímo tabulku kolik případů šikany, rasismu, násilí apod. se objevilo ve školním roce. Naštěstí je ta tabulka je většinou prázdná ale čas od času se nějaký případ objeví.

Já: Jakým způsobem informujete žáky o tom, co je to šikana, jaké má důsledky a jak jí rozpoznat?

Ředitel: Jednak některé řekněme aktivity zvenčí ať už jsou to různé typy institucí ve stylu psychologických poraden apod, a nebo i na třídnických hodinách, kde se hodně pracuje s klimatem třídy a je to součástí i hodin např. občanských nauk, kde se ukazují které problémy společnost má a kterou může mít i ta třída. Například násilí, manipulátorství apod.

Já: Zapojujete celý kolektiv školy (personál i žáky) do prevence šikany? Případně jakým způsobem?

Ředitel: Tam je nutnost zapojit všechny. V okamžiku kdy se objeví nějaký případ, jsou informováni všichni vyučující, tak aby měli ze své pozice možnost zasáhnout v té třídě, aby věděli, že mají některé jevy sledovat, tak aby znovu zvýšili ostražitost. Případně mají přístup k některým žákům bližší tak můžou oni být těmi kdo působí efektivněji než třeba třídní učitel nebo ředitel školy.

Já: Přispívá dle vás zapojení žáků do prevence šikany k jejich pocitu užitečnosti?

Ředitel: Určitě, já si myslím, že když se něco podobného objeví, tak my se tím jakoby úplně netajíme neskrýváme to samozřejmě jde o to aby ten člověk, který podléhá šikaně nebyl ještě dále ostrakizován. Řeší se to i v rámci třídnických hodin, v rámci studentské rady, tudíž se znovu a znovu tomu tématu věnujeme. Není to uzavřené téma.

Já: Dělí vaše škola nějakým způsobem celou prevenci na primární, sekundární a terciární?

Ředitel: Já bych řekl, že to je taková neformální prevence, neřekneme, že tohle je přímo primární a tohle je teprve sekundární. Ty opatření, které se snažíme realizovat dávají dohromady podle nás nějaký smysl a s tím vedou k tomu, že ta šikana je opravdu minimalizována.

Já: Přispívají dle vás školní komunity k dobrému začlenění žáků do kolektivu a tím snižují riziko šikany na vaší škole?

Ředitel: Ano. U nás máme navíc tu výhodu, že jsme škola malá a ty děti mají k sobě hodně blízko i z různých ročníků a jednak zde probíhá řada aktivit ve kterých se ty děti mají možnost realizovat takže je eliminováno to riziko výskytu šikany. A navíc i prostorově se pořád všichni vidíme, že nemáme nějaká zákoutí kde můžete někoho fyzicky zatlačit, třídy nejsou velké, je zde neustálý pohyb učitelů a žáků, tudíž ta fyzická šikana je opravdu problém. To co vnímám jako větší nebezpečí je ta kyberšikana. Protože děti se pohybují v tom kyberprostoru, jsou šikovní a díky tomu samozřejmě můžou také některé věci obejít apod. Ale i z toho důvodu máme třeba i zabezpečení toho kyberprostoru alespoň ze strany školy.

Já: Existují na vaší škole tyto školní komunity či společenství? Případně jaké to jsou?

Ředitel: Studentská rada. Já bych řekl, že obecně jsou to spíše taková neformální setkání ve skupinkách. Nemáme třeba tady peer program, přímo zavedený, že by tady byly děti, které jsou v tom zavedené ale na druhou stranu máme spoustu dětí, který se věnují výchově mladších. Jsou to například vedoucí táborových akcí tudíž mají přehled o tom, jak se ti mladší chovají, a co jim mohou nabídnout.

Já: Jestli ano, fungují dle vás efektivně a přispívají k prevenci šikany tím, že se zde žáci kreativně zabaví a seberealizují?

Ředitel: To je ono. V momentě, kdy ty děti najdou nějaký smysl například ve sportu, v programování, uměleckým kroužku tak se zde eliminuje to riziko, že budou někoho šikanovat.

Já: Probíhají tato společenství či komunity pravidelně?

Ředitel: To záleží na tom, co konkrétně to je. Ty kroužky jsou například pravidelné ale, pak sou tady nárazové akce, které vedou k tomu, že se setkají žáci z různých

ročníků a můžou se realizovat a tím pádem získají kontakty v té škole a tím i jakousi případnou pomoc, kdyby se náhodou něco dělo.

Já: Přispívají školní komunity či společenství k zabránění různého vyčleňování na základě nesmyslných vodítek, jakými jsou barva pleti, náboženské přesvědčení, různé fyzické odlišnosti (výška, šířka, barva očí, účes, celkový vzhled), materiální vlastnictví (nejnovější verze mobilního telefonu, značkové oblečení, nové školní psací potřeby), nebo i známkový prospěch ve vyučování?

Ředitel: Eliminují to. Sice to úplně nevymizí, vždy se může najít někdo, kdo zneužije toho svého postavení ale tohle je jedna z věcí, která tomu brání.

Já: Jaké nezbytné kroky v případě zjištění šikany konáte k jejímu zastavení? (udělení ředitelské důtky, informování rodičů, výpověď svědků, vyhledání vhodné práce pro agresora aby si vybil přebytečnou energii).

Ředitel: To první co, je, je šetření té situace, komunikace s těmi kteří se účastní, při držení se zásad, například agresor není přítomen v ředitelně zároveň s obětí šikany. Snaha pochopit. Ten kdo je agresor, tomu naznačujeme, že takhle to dál nejde, a potom záleží na tom, do jaké míry se ta šikana projevuje. Jestli stačí jen nějaká domluva v rovině třídní učitel, nebo ředitel, a nebo je potřeba zasáhnout k tomu, že informujeme rodiče, že dáme nějaké výchovné opatření.

Já: Osvědčují se dle vás tyto kroky?

Ředitel: Dá se říct, že ano. Sice je těch případů málo ale dá se říct, že se osvědčují.

Já: Považujete vzdělávání a intervenci jako základní pilíře prevence šikany?

Ředitel: Určitě zde patří k základním pilířům kvalitní vzdělávání, které mi máme a které vede k tomu, že děti soutěží, kdo bude nejlepší a mají již jakýsi předpoklad, že ta jejich dráha bude někam směřovat a zde ta oblast šikany je něčím vyjímečným. Díky tomu, že řada těch dětí jsou z rodin, které mají určitou motivaci jako na církevní

škole, tak zde se to riziko eliminuje. Snažíme se to okamžitě řešit, nechceme to nikdy rozjet nějak dál. To je dle mého názoru nejdůležitější věc.

Já: Považujete dotování různých aktivit a programů MŠMT za dostačující?

Ředitel: Já bych řekl, že je to velmi specifické ke každé škole. Já bych řekl, že jsou programy, které jsou výborné, děti jsou z toho nadšené, a pak přijde někdo s programem, který je opět dotován MŠMT, ale na konci si řeknete, proč jste ztratil dvě hodiny času. Těžko to mohu posoudit já, na jiné škole by možná tento druhý případ byl úspěšný, ale mě třeba nepřesvědčují programy lidí, kteří, prošli nějakou závislostí, nebo kriminální minulostí a teď by měli být tím příkladem pro ostatní. Spíše to vidím jako nějakou možnost jak přestavit jakýsi ideál. Na to máme například předmět osobnostní rozvoj, kde si najít silné stránky, tak aby člověk vnímal i toho druhého.

Já: Jakým způsobem zajišťujete dohled nad dětmi?

Ředitel: Rozhodně je to na prvním místě dohled během výuky a přestávek, dodržování pořádku ale ve škole se nám zde pohybují další lidé, jako jsou pracovníci střediska volného času, školní klubu, kteří vedou neformální rozhovory s těmi dětmi a nabízejí jim různé aktivity. To je další možnost dohledu.

Já: Jakým způsobem zajišťujete soustavné vzdělávání pedagogů v oblasti prevence šikany?

Ředitelem: Tomuto tématu se věnují především preventisté sociálně- patologických jevů, kteří krom toho, že se účastní schůzek, které zde pořádá pedagogicko - psychologická poradna, tak sami si vyhledávají možnosti, jak se dále vzdělávat a rozvíjet své znalosti. Není to jen o dvou lidech, je to samozřejmě o celém pedagogickém sboru. Mi každý rok děláme seminář, který se věnuje osobnostnímu rozvoji učitelů a s tím spojenými schopnostmi a jak komunikovat s žáky a nabízet jim možnosti jejich seberealizaci.

Já: Uvádíte ve školním řádu zákaz nošení, distribuci i a užívání návykových látek v prostorách školy a jejího okolí?

Ředitel: Ano. Jsou tam.

Já: Mají dle vás někteří rodiče nereálná očekávání od školy, (přenechání výchovy dítěte čistě na školu)?

Ředitel: Určitě. Mohu říct, že s řadou rodičů máme perfektní spolupráci, ale najdou se i takový, kteří mají ta očekávání nereálná ve stylu, on bude slušný a bude vděčný rodičům atd.

Já: Jaké jsou podle vás bariéry efektivní prevence šikany na škole?

Ředitel: Může to být strach řešit tu situaci, zlehčování té situaci ve stylu on si to vlastně zasloužil. Atd. Řešíme i drobnosti. Když ty děti vidí, že to řešíme, ty děti se o nic zpravidla nepokusí. Tam kde se to nechá, se potom zkouší víc a víc a tam to může přejít za hranice.

Já: Vyskytují se takové bariéry u vás na škole?

Ředitel: Já doufám, že jsou minimalizovaná. Děti mohou komunikovat s kýmkoliv z nás. Všude mají otevřené dveře. Z evaluace našich rodičů jsme se dozvěděli, že řada dětí je překvapených vstřícným krokem našich pracovníků.

Rozhovor s ředitelem školy Žlutá

Já: Jak podle vás šikana ovlivňuje chod školy?

Ředitel: Dle mého názoru šikana může ovlivnit chod školy do té míry, že učitelé nebudou schopni řádně vykonávat svou profesi a kvalitně předávat znalosti dětem, jelikož jsem již i zažila situaci na jiné škole, že šikana tam byla mezi dětmi tak rozšířená, že ta skupina dětí, která se zdála svým způsobem neohrožená, si troufala i na učitele a to do konce i co se týče fyzické stránky. Nemluvě už vůbec o špatné reputaci školy s jejich konkurencí. Který rodič by zapsal své dítě do takovéto školy?

Já: Jak přistupuje vaše škola k prevenci šikany?

Ředitel: Tak ze základního hlediska, co má každá škola povinné je to určitě školní řád, ve kterém je například uveden zákaz nošení alkoholu a omamných látek do školy. Máme dále preventivní program, funkci metodika prevence. Takový nadstandard prevence, který dále provádíme, jsou různá vystoupení, besedy na téma patologických jevů a když jsme u těch patologických jevů, pořádně dokonce i adaptační kurz zaměřený pro na tyto jevy pro 6. ročník.

Já: Přispívá dle vás prevence šikany k pozitivnímu klimatu na škole?

Ředitel: Zcela jednoznačně a to především například z toho důvodu, že šikana může rozvinout u oběti depresi, smutek a v nejhorším případě může oběť i spáchat sebevraždu. A to zcela jistě k pozitivnímu klimatu nepřispívá. Proto je důležité těmto věcem předejít. Nehledě na to, že šikana je problém, který když se neřeší hned v počátku, přeroste všem přes hlavu a velice se rychle šíří dále mezi ostatní děti.

Já: Jak informujete rodiče a budoucí žáky o prevenci šikany na vaší škole?

Ředitel: Zpravidla je to hned v úvodu, když děti nastupují do 1. třídy. Seznamujeme s metodikem prevence, se školním řádem, s preventivním programem, a dáváme jim

kontakt na příslušný personál naší školy, na který se mohou v případě nějakého problému obrátit.

Já: Zmiňujete se o prevenci šikany ve své výroční zprávě?

Ředitel: Ano. Samozřejmě. Máme zde i uvedené nežádoucí jevy, které se vyskytly i právě případ šikany, která byla zastavena hned v počátečním stádiu. Vůbec se tím netajíme.

Já: Jakým způsobem informujete žáky o tom, co je to šikana, jaké má důsledky a jak jí rozpoznat?

Ředitel: To jsou právě ty workshopy, adaptační kurz a různé besedy.

Já: Zapojujete celý kolektiv školy (personál i žáky) do prevence šikany? Případně jakým způsobem?

Ředitel: Ano. Na prvním místě jsou zcela jistě učitelé, kteří vedou různé kroužky a jsou přítomni i na těch akcích, jakými jsou ty besedy, atd. Také zde hrají roli ve formě dozoru na chodbách a ve třídách o přestávce. Dále říkají žákům, že se mohou na ně kdykoliv v případě problému obrátit a ať neváhají oznámit to, když jsou svědky šikany a že to není žádné udavačství. A tím zároveň do prevence zapojujeme i žáky.

Já: Přispívá dle vás zapojení žáků do prevence šikany k jejich pocitu užitečnosti?

Ředitel: Domnívám se, že ano. Zejména ti citlivější jedinci, kteří mají takový vytríbenější smysl pro spravedlnost a mají spíše tendenci se zastat obětí a neváhají se postavit agresorovi, mají po té jistě pocit užitečnosti. Také jim dáváme pochvalu třídního učitele nebo ředitele školy, když se ten jev ukáže jako pravdivý.

Já: Dělí vaše škola nějakým způsobem celou prevenci na primární, sekundární a terciární?

Ředitel: To máte tu klasickou teorii o prevenci ale v praxi to alespoň mi tak nerozdělujeme. U nás jsou různé kroky prevence vzájemně propojené v jeden komplex prevence.

Já: Přispívají dle vás školní komunity k dobrému začlenění žáků do kolektivu a tím snižují riziko šikany na vaší škole?

Ředitel: Ano. V případě, že škola takovými komunitami disponuje tak zajisté, jelikož každé dítě chce být druhými přijato a když se chytne nějakého dobrého kolektivu, který zajisté najde v těchto komunitách, tak je to prospěšné a je minimálně z poloviny vyhráno.

Já: Existují na vaší škole tyto školní komunity či společenství? Případně jaké to jsou?

Ředitel: Dá se říci, že mezi takové komunity u nás patří právě různé kroužky, kde se ty děti nějakým způsobem zabaví, těší se tam a nemají po té potřebu někoho šikanovat. U nás je těch kroužků celá řada zejména na prvním stupni jako například dramatický kroužek.

Já: Jestli ano, fungují dle vás efektivně a přispívají k prevenci šikany tím, že se zde žáci kreativně zabaví a seberealizují?

Ředitel: Tak na to jsem vám přesně odpověděla v té předchozí otázce. Ano. Přispívají dle mého názoru právě tímto způsobem.

Já: Probíhají tato společenství či komunity pravidelně?

Ředitel: Ano. Tyto kroužky probíhají zpravidla v odpoledních hodinách po vyučování jednou týdně.

Já: Přispívají školní komunity či společenství k zabránění různého vyčleňování na základě nesmyslných vodítek, jakými jsou barva pleti, náboženské přesvědčení, různé fyzické odlišnosti (výška, šířka, barva očí, účes, celkový vzhled), materiální

vlastnictví (nejnovější verze mobilního telefonu, značkové oblečení, nové školní psací potřeby), nebo i známkový prospěch ve vyučování?

Ředitel: Zcela určitě ano. Jako příklad mohu uvést Keramiku. Děti zde manuálně modelují různé vázy a jiné pěkné věci z keramiky, tudíž nemají ani čas vytahovat mobil, nemají na sobě značkové oblečení atd.

Já: Jaké nezbytné kroky v případě zjištění šikany konáte k jejímu zastavení? (udělení ředitelské důtky, informování rodičů, výpověď svědků, vyhledání vhodné práce pro agresora aby si vybil přebytečnou energii).

Ředitel: Především je to o tom, zjistit ze začátku, co se děje, jestli to šikana skutečně je. V případě, že ano a nejedná se jen o nějaké pošťuchování, volají se rodiče, je udělena snížená známka z chování, důtka třídního učitele nebo ředitelská důtka. Ve velmi těžkých případech se volá OSPOD i Policie ČR.

Já: Osvědčují se dle vás tyto kroky?

Ředitel: Domnívám se, že ano. Počet případů byl letos nejnižší oproti předchozím rokům, ale je to jistě dáno i současnou epidemiologickou situací. Nicméně i v normálním režimu se osvědčují.

Já: Považujete vzdělávání a intervenci jako základní pilíře prevence šikany?

Ředitel: Ano. Především to vzdělávání. Mám na mysli jak celoživotní vzdělávání učitelů v oblasti prevence šikany tak i dětí samotných, jelikož především oni by měli vědět, jak se správně zachovat ať už budou oběťmi nebo svědky šikanování a co si mohou vůči ostatním dovolit.

Já: Považujete dotování různých aktivit a programů MŠMT za dostačující?

Ředitel: Samozřejmě těch aktivit, které dotuje MŠMT, by mohlo být více, ale ve své podstatě to stačí.

Já: Jakým způsobem zajišťujete dohled nad dětmi?

Ředitel: Tak především dozorem na chodbách a ve třídách. To je asi to nejdůležitější.

Já: Jakým způsobem zajišťujete soustavné vzdělávání pedagogů v oblasti prevence šikany?

Ředitel: Nabízím ostatním pedagogům tyto kurzy, ale také často si je sami vyhledávají.

Já: Uvádíte ve školním řádu zákaz nošení, distribuci i a užívání návykových látek v prostorách školy a jejího okolí?

Ředitel: Ano. Je to tam uvedené.

Já: Mají dle vás někteří rodiče nereálná očekávání od školy, (přenechání výchovy dítěte čistě na školu)?

Ředitel: To je naprostá pravda. Mají je dle mého názoru velmi nereálná očekávání. Rodiče své dítě nechají celý den ve škole, a když ty děti přijdou domů, tak se jim dost často po stránce vzdělávací a bojím se, že i té výchovné nikdo moc nevěnuje. Zkrátka to vše chtějí přenést na nás. Jenže k dobré efektivitě výchovy a vzdělávání dítěte je třeba součinnost jak školy, tak i rodičů.

Já: Jaké jsou podle vás bariéry efektivní prevence šikany na škole?

Ředitel: Za prvé je to ochota vůbec něco řešit, nebát se, co si o nás kdo řekne, že u nás byla zjištěna šikana. Špatnou reputaci to dá škole jen v případě, že ta šikana se neřeší. Může zde hrát i roli nekvalitní personál školy jakými může být laxní učitel nebo vedení školy ale s tím je vlastně spojena ta neochota něco řešit.

Já: Vyskytují se takové bariéry u vás na škole?

Ředitel: Vzhledem k tomu, že se čas od času nějaký ten případ šikany objeví, znamená to pro mě, že učitelé jsou vnímavý a tudíž svou práci berou zodpovědně. To samé platí i o metodikovi prevence.

Rozhovor s metodikem prevence školy Oranžová

Já: Jakým způsobem sledujete chování žáků?

Metodik: Buď v té třídě učím, nebo se zde potkáváme na chodbách. Protože je zde málo žáků, tak je většinou téměř všechny znám, dokážu je zařadit do třídy, vidím jak se chovají a poté jasně třídní učitel. To je asi to nejdůležitější. Pořád ty žáky společně řešíme a není to tak, že by byl metodik prevence izolace a až po té třídní učitel. Zde je to všechno dohromady. Cokoliv je problém, tak se řeší. A poslední dva roky k nám přibyl i školní psycholog. Je to velice dobré. Děti k němu mohou i sami tudíž i on zachytí nějaký problém. Zde je to zkrátka vazba mezi všemi a není to nikdy jen o tom metodikovi.

Já: Jakým způsobem vytipováváte potenciální agresory a oběti?

Metodik: To je spíše na těch třídních učitelích a třídnických hodinách z důvodu toho, že každá třída má zavedenou jednu týdně třídnickou hodinu což je úžasné, protože to na jiných školách není v rozvrhu povinné, což tady ten třídní učitel může při různých aktivitách sledovat a už ví. Něco poznáte ve vyučování ale je to strašně málo v těch hodinách. Děti se projevují více v tom nevázaném kolektivu, a nebo při těch akcích, když se pořádají kurzy na „Starou vodu“ a mnohé další, tak i tam. Zajímavé je, že tyto kurzy se pořádají vždy na začátku roku, tudíž je zajímavé pozorovat, jak ta skupina se za ten rok posunula.

Já: Zaměřujete se po té především na ně?

Metodik: To asi ani ne. Spíše se sleduje ten kolektiv. Já bych řekla, že to není o tom vyselektovat z toho kolektivu, ale pořád je to o tom kolektivu. Aby se děti správně začlenily, aby měli stejnou pozici a aby se nijak nevyhraňovali. Už to, že se třeba někdo straní, je signál k tomu, že ten člověk nemá rád kolem sebe něco nového, nebo je tam nějaký problém, který se musí řešit nějakým způsobem hned. Nikdy to není jen o tom ho vytáhnout z toho kolektivu nebo ho nějakým způsobem zaměřit a

sledovat. Z mé třicetileté praxe vím, že nikdy není dobré agresora vyčlenit z toho kolektivu. Když se tohle stane, je to pak ještě horší. Je potřeba s tím kolektivem nějakým způsobem pracovat aby ho přijali mezi sebe, pomohli mu, což je otázka, jestli oni vůbec chtějí mu pomoci.

Já: Jaké hlavní dlouhodobé, komplexní kroky a cíle obsahuje váš preventivní program?

Metodik: Rozhodně je to optimální, věcné a sociální klima školy a zdravý životní styl všech lidí ve škole. Stojí to v podstatě na laskavém přístupu, radostné atmosféře. Už jenom když jsem sem před dvěma lety nastoupila, tak na každé chodbě mě každé dítě pozdravilo, bez ohledu na to, že mě ještě neznali. Je to jeden z důkazů, že to skutečně funguje.

Já: Z čeho tyto kroky vycházejí?

Metodik: Jak už bylo řečeno. Vychází to z toho, aby děti se cítili přijaté ostatními, a panovala zde velmi přátelská a otevřená atmosféra.

Já: Jakým způsobem zajišťujete spolupráci s ostatními Aktéry prevence, jakými jsou Pedagogicko psychologická poradna, Policie ČR, či jiné nevládní instituce?

Metodik: Teď ty poslední dva roky, kdy je zde školní psycholog, tak on je tou první institucí, když se něco děje. A potom na základě jeho doporučení se kontaktují tyto další společnosti. Ale zatím jsem zde nezažila případ, kdyby se nějaký případ nevyřešil na půdě školy a bylo potřeba zásahu nějaké jiné instituce jako například Policie, OSPODU nebo například krajského školského koordinátora prevence. Navíc z předchozí školy, kde jsem působila i jako metodik prevence jsem neměla dobré zkušenosti s organizacemi typu pedagogicko-psychologická poradna nebo OSPOD. To už jsem byla více spokojená s komunikací, krajského školského koordinátora, který měl mnohem vstřícnější přístup.

Já: Spolupracujete s Linkou důvěry například formou přednášek nebo jiným způsobem?

Metodik: Ano. Například besedy, přednášky. Minulý rok měli děti e-bezpečí. To byl ten kyberprostor a věci okolo toho. Mají to celkem dobře zpracované. Často je to zdarma což je pro školu velice pozitivní.

Já: Spolupracujete s organizací Prev-Centrum například formou přednášek nebo jiným způsobem?

Metodik: Dost často navštěvuji Prev-Centrum a objednávala jsem si u nich nějaké programy třeba na půl dne.

Já: Spolupracujete s organizací Bílý kruh bezpečí například formou přednášek nebo jiným způsobem?

Metodik: S tím jsem se sice přímo nepotkala a měla jsem rodinu na té předchozí škole, kde děti byly pod ochranou Bílého kruhu bezpečí. Mluvila jsem jen s tou matkou dětí, ale to bylo celé.

Já: Jaké jsou podle vás bariéry efektivní prevence šikany na škole?

Metodik: Rozhodně určitě ochota něco řešit. V uvozovkách se šikanou nazývá kdeco. Když se to objeví, tak se před tím často na školách zavírají oči jako by to tady nebylo nebo raději, aby to tady nebylo. Je často domnění, že když se do toho škola nebude angažovat, tak to „vyšumí“ jenže to se nestane a ten problém je ještě mnohonásobně větší.

Já: Vyskytují se takové bariéry u vás na škole?

Metodik: Tady ne. Sice děti jsou různé, a přicházejí sem z různých prostředí s různými kladnými, ale i zápornými vlastnostmi ale spíše je potřeba nějak nasměrovat aby oni přijali tu vizi a tu atmosféru, která tady je. Když jsou ochotni tohle přijmout, tak nějaké problémy již ani nenastanou. Oni si jsou vědomé, že mají

všichni stejná práva a povinnosti a že jaké si to zde udělají, tak takové to mají. Ví, že jim nikdo neháže klacky pod nohy. Ví naopak, že se jim každý snaží pomoci.

Rozhovor s metodikem prevence školy Žlutá

Já: Jakým způsobem sledujete chování žáků?

Metodik: Monitorováním, při třídnických hodinách, různých aktivitách, na výletech; také různými dotazníky.

Chování žáků sledujeme samozřejmě při výuce, takže zachytíme, když by někdo někoho zesměšňoval, urážel,...zejména se chování víc projeví při výchovách.

Dozor sleduje chování o přestávkách na chodbách (i když v poslední době byli žáci víceméně ve třídách), nahlíží i do tříd. Tam, kde není dozor, mají žáci zákaz (např. šatny během výuky).

Všechny prostory pro pohyb žáků jsou o přestávkách pod pedagogickým dozorem, zvláštní

pozornost je věnována místům, kde může nejpravděpodobněji dojít k šikanování a jinému

patologickému chování.

Pokud se objeví problém, učitelé informují metodika prevence a společně řešíme.

Monitorujeme situace při různých akcích, kde se žáci víc projevují.

Já: Jakým způsobem vytipováváte potencionální agresory a oběti?

Metodik: Na 1. stupni (hlavně 4. a 5. třída) jsou třídní učitelé téměř celý den ve třídách, takže mají přehled o žácích.

Na začátku 6. třídy pořádám „Motýlí výlety“ (něco jako adaptační pobyt), kde se nejen všichni seznamují, ale při aktivitách učitelé sledují chování žáků, jejich reakce, nápady, názory... Takže poznají, kdo je vůdčí typ, kdo naopak je tichý v pozadí apod.

Na základě tohoto a odpovědi v otázce 1 vytipujeme potencionální agresory a oběti.

Já: Zaměřujete se především na ně?

Metodik: Určitě ne. Zaměřujeme se na ně víc, ale monitorujeme situace ve třídách, na chodbách a pozorujeme i ostatní, abychom zamezili šikaně, či ubližování. Někdy se to úplně nepodařilo, žák své chování skrývá. Ale ve většině případů se nám daří odhalit rizikové chování v začátku.

Já: Jaké hlavní dlouhodobé, komplexní kroky a cíle obsahuje váš preventivní program?

Metodik: Zejména je zde uveden zdraví životní styl, který je dle nás jedním ze základních vodítek pro prevenci šikany. Dále to je soustavná pedagogická diagnostika zaměřená na patologické jevy, kterým šikana bezesporu je. A existuje zde mnoho dalších podobných cílů. Preventivní program máme dosti rozvinutý.

Já: Z čeho tyto kroky vycházejí?

Metodik: Vycházejí z vyhodnocení preventivního programu za uplynulý školní rok, ze statistiky RCH – počet případů daného jevu a v kterých ročnících, co se podařilo vyřešit, co se nepodařilo úplně dotáhnout do konce (zejm. absence je problém); také na základě kladného, či negativního hodnocení preventivních aktivit.

Já: Jakým způsobem zajišťujete spolupráci s ostatními aktéry prevence, jakými jsou pedagogicko-psychologická poradna, Policie ČR, či jiné nevládní instituce?

Metodik: S PPP spolupracuji jako ŠMP spolu s výchovnou poradkyní – jednak nám poradna nabízí programy a jednak se na ni obracíme ohledně pomoci s některými problémovými žáky (poruchy učení, sociálně slabí).

Policie pořádá besedy na naší škole na různá témata pro všechny ročníky. A nejen policie, i hasiči a zdravotníci.

Spolupracujeme dlouhodobě s organizací ACET, která přichází s preventivními programy.

A s mnoha dalšími.

Zajišťuji to já metodik, vedení školy zajišťuje besedy IZS.

Dostávám od nich nabídky programů, domlouvám se s TU, vyhodnotíme situaci ve třídě a objednáme příslušný program. Někdy je společné téma pro ročník, někdy je program pro jednotlivou třídu.

Často spolupracujeme s OSPOD, zejm. kvůli neomluvené absenci.

Já: Spolupracujete s Linkou důvěry například formou přednášek nebo jiným způsobem?

Metodik: Ne, nespolečujeme. Ve škole na nástěnce máme informace a telefonní čísla.

Já: Spolupracujete s organizací Prev-Centrum například formou přednášek nebo jiným způsobem?

Metodik: Ne, nespolečujeme.

Já: Spolupracujete s organizací Bílý kruh bezpečí například formou přednášek nebo jiným způsobem?

Metodik: Ne, ale učitelé využívají webových stránek s náměty pro práci do výuky, do aktivit.

Já: Jaké jsou podle vás bariéry efektivní prevence šikany na škole?

Metodik: Pokud je šikana skrytá, je obtížnější ji zachytit hned. Oběť často neoznámí, co se jí děje, při rozhovoru vše popírá. Ne všichni učitelé řeší problémy, raději nic nevidí.

Já: Vyskytují se takové bariéry u vás na škole?

Metodik: Někdy se to vyskytne, že oběť nechce nic prozradit. Dozvíme se třeba až od rodičů a pak okamžitě řešíme.

Musím „zařukat“, že se u nás mnoho případů nevyskytuje.

Rozhovor s pedagogickým pracovníkem školy Oranžová

Já: Jaké kroky realizujete v prevenci šikany (např. dozor, informování žáků ve třídě o možnostech prevence).

Pracovník: Co se týče prevence, nejsem tedy úplně specializovaný pracovník na prevenci šikany, na to zde máme metodika prevence, nicméně i v hodině narážíme občas na nějaké situace, kdy v tom kolektivu třiceti lidí dochází k sociálním kontaktům, takže určitě tam se nabízí něco zmínit. Buď k tomu pomůže nějaká vnější situace, nebo k tomu dojde uvnitř toho kolektivu, že dojde např. ke konfliktu pak tuto situaci řešíme, nemohu asi úplně říct, že by to byla prevence, spíš to řešíme, až to vznikne nebo se to chystá vzniknout tak to vykomunikujeme, že by se to mělo řešit tímto a tímto způsobem. Ta prevence je z mé strany povrchnější, něco vyplývá už ze školního řádu, že se například do školy nesmí nosit alkohol a omamné látky, upozorňujeme na kyberšikanu. To během školního roku zmíníme několikrát, ale spíše reaguji na takovou aktuální situaci.

Já: Jaké jsou podle vás bariéry efektivní prevence šikany na škole?

Pracovník: Myslím si, že jedním z důležitých parametrů je velikost školy, protože s rostoucím počtem lidí samozřejmě klesá nějaká možnost osobně s tím člověkem být v kontaktu, to považuji za nejzásadnější problém, tu zkušenost mám z ostatních základních škol. Protože jsme malá škola mohu říct, že víme spoustu věcí o každém žákovi, a tím, že jsme s nimi v kontaktu každý den tak k tomu podhoubí šikany moc nedochází a jsme schopni ten problém vyřešit hned v počátku. Myslím si, že největší bariérou je velikost školy protože jakmile se ztratí ten osobní přístup, vzniká větší anonymita a tím i větší riziko výskytu šikany.

Já: Vyskytují se takové bariéry u vás na škole?

Pracovník: Samozřejmě ojediněle to vzniká, ale ten prostor pro ten vznik šikany je přirozeně potlačen, jelikož zde dochází k častému kontaktu velkého množství lidí mezi sebou.

Já: Jsou některá očekávání od rodičů vůči škole nereálná? Případně jaká to jsou?

Pracovník: Osobně jsem se setkal s rodiči kteří měli od naší školy očekávání jiné než potom ve skutečnosti bylo ale tím problémem byla spíše ta vzdělávací část předání poznatků ale co se týče šikany spousta lidí asi jedna desítka rodičů umístili své dítě do naší školy, jelikož na té předcházející škole byli vystaveni šikaně.

Já: Je dle vás vaše psychologická a edukativní připravenost pro řešení krizových situací dostatečná?

Pracovník: Nutno říct, že doba se vyvíjí a myslet si, že člověk po absolvování vysokoškolského studia pedagogického zaměření je stoprocentně připraven na proces ryzí, surový a praktický je naprosto scestná. Samozřejmě připraven by měl být, co se týče odborné stránky. To určitě ano. Je to sice už 10 let a za tu dobu se mohlo hodně věcí změnit, nicméně když jsem já před 10 lety úspěšně ukončil vysokoškolské studium, tak jsem rozhodně nebyl připraven, co se týče pedagogické stránky. Tu správnou formu, jak předat znalosti člověk najde až skutečně praxí. Takže po této stránce čerstvý absolvent není připraven a už vůbec není připraven po té psychologické stránce. Nutno říct, že pedagogické vysokoškolské studium má zajistit odbornou přípravu, to je zajisté dobře. Nicméně k zvládnutí krizových situací by měl každý učitel volit kurzy zaměřené na řešení šikany a celoživotně se vzdělávat.

Já: Řešíte při třídních schůzkách jen organizační záležitosti?

Pracovník: Určitě ne. Když probíhají třídní schůzky, tak se snažíme všichni tu mimořádnou příležitost setkat se se všemi rodiči pojmout komplexněji, to znamená, byť mají rodiče přehled o svých dětech na programu Bakaláři, kde mají přehled o

známkách, poznámkách i ty výchovná opatření, tak se snažíme ten vzdělávací výsledek shrnout, zhodnotit, jak ta třída je šikovná, nešikovná. Úroveň, výchovnou komplexněji na celou třídu. Individuálně každého žáka řešíme soukromě a jakýkoliv problém řešíme bokem.

Já: Případnou šikanu řešíte pouze individuálními konzultacemi mimo ostatní osoby?

Pracovník: To je přesně ono. Konzultovat něčí dítě ať už po vzdělávací stránce nebo výchovné jako v tomto případě šikanu řešíme na individuálních konzultacích. Bylo by nevhodné řešit něčí konkrétní dítě před ostatními.

Já: Jaké jsou dle vás výhody Individuálních konzultací oproti třídním schůzkám a naopak?

Pracovník: Při osobní komunikaci s žákem vám ty malé děti, pokud se cítí konformně, to znamená, jste jen mezi čtyřma očima, trochu si důvěřujete, tak vám řeknou všechno i to, co neví a nehrají divadlo před ostatními. Má to rozhodnou výhodu. I když mám pozvané rodiče na individuální konzultace, tak je to úplně jiná komunikace, než na těch třídních schůzkách. Individuální konzultace jsou sice časově náročné, ale vždy se to vyplatí.

Já: Využíváte při komunikaci s rodiči i jiné formy komunikace? (e-mail, SMS zprávy, Skype, WhatsApp)?

Pracovník: Já ty schůzky iniciuji především v nižších ročnících na základě e-mailu. S některými rodiči především v těch vyšších ročnících, kdy se s nimi již nějakou dobu znám, tak jim přímo telefonicky zavolám.

Každopádně vždy je vyzvu k návrhu termínu osobní schůzky, protože nechci případný problém řešit jen na základě e-mailu.

Rozhovor s pedagogickým pracovníkem školy Žlutá

Já: Jaké kroky realizujete v prevenci šikany (např. dozor, informování žáků ve třídě o možnostech prevence).

Pracovník: Preventivně působíme v rámci třídnických hodin, projektových dnů, dozorů, besedami s policií či metodičkou prevence.

Já: Jaké jsou podle vás bariéry efektivní prevence šikany na škole?

Pracovník: Bariérami jsou snad jen samotní účastníci, kteří (ať už jsou na straně obětí či agresorů) o této věci nechtějí komunikovat. Samozřejmě to může být i určitá laxnost školy tuto situaci řešit nebo

Já: Vyskytují se takové bariéry u vás na škole?

Pracovník: Pouze viz. jen ti samotní účastníci, jak jsem zmínil při vaší předchozí otázce.

Já: Jsou některá očekávání od rodičů vůči škole nereálná? Případně jaká to jsou?

Pracovník: Velká část rodičů má za to, že škola má suplovat i rodinu, hlavně co se výchovy týče. A že veškeré problémy budeme řešit hned a efektivně, někdy i nad rámec svých kompetencí.

Já: Je dle vás vaše psychologická a edukativní připravenost pro řešení krizových situací dostatečná?

Pracovník: Myslím si, že ze získaných zkušeností z praxe ano – alespoň z velmi podstatné části.

Já: Řešíte při třídních schůzkách jen organizační záležitosti?

Pracovník: Nejen, samozřejmě i prospěch, chování, preventivní aktivity apod.

Já: Případnou šikanu řešíte pouze individuálními konzultacemi mimo ostatní osoby?

Pracovník: Především individuálními konzultacemi. Řešíme ji komplexně – s žáky zvlášť, s rodiči, ve výjimečných případech i s PČR a OSPOD.

Já: Jaké jsou dle vás výhody Individuálních konzultací oproti třídním schůzkám a naopak?

Pracovník: Větší otevřenost na straně zákonných zástupců i žáků.

Já: Využíváte při komunikaci s rodiči i jiné formy komunikace? (e-mail, SMS zprávy, Skype, WhatsApp)?

Pracovník: Používám jen Email, telefon, SMS zprávy a Google Classroom. SKYPE nebo WhatsApp nepoužívám vůbec.

Kódování rozhovorů

Kompletní seznam kódů - jednotek

Ředitel oranžové	Ředitel žluté	Metodik Oranžové	Metodik Žluté	Pedagogický pracovník Oranžové	Pedagogický pracovník Žluté
ŘO 7, ŘO 7 – 8, ŘO 12-14 ŘO 15, ŘO 17, ŘO 25-26 ŘO 32, ŘO 45, ŘO 53, ŘO 51, ŘO 55 - 56 ŘO 62 – 63 ŘO 69-70 ŘO 74-76 ŘO 88-89, ŘO 97 ŘO 116 ŘO 122 ŘO 136 ŘO 142 - 143	ŘŽ 13 ŘŽ 15 ŘŽ 20-21 ŘŽ 28-29 ŘŽ 33 ŘŽ 38 ŘŽ 38-40 ŘŽ 43-45 ŘŽ 48-49 ŘŽ 54 ŘŽ 60-61 ŘŽ 81 ŘŽ 90-91 ŘŽ 98 ŘŽ 168 ŘŽ 112 ŘŽ 114 ŘŽ 116-117 ŘŽ 119-120	MO 3-4 MO 8-9 MO 7 MO 12-14 MO 18 MO 21 MO 27-28 MO 33-34 MO 39-40 MO 47-49 MO 54 MO 59 MO 67 MO 70-71	MŽ 5- 6 MŽ 10 MŽ 18-19 MŽ 25-26 MŽ 33-34 MŽ 84-85 MŽ 90	PPO 9-10 PPO 16-19 PPO 22 PPO 25 PPO 26-27 PPO 44-45 PPO 47 PPO 52-53 PPO -57 PPO 65-66 PPO 69 PPO 70-71 PPO 72-73	PPŽ 7-9 PPŽ 14-16 PPŽ 19 PPŽ 25-26 PPŽ 32-33

Kategorie:

Přístup k šikaně:

ŘO 8, ŘO 17, ŘO 142–143, ŘŽ 28-29, ŘŽ 38-40, ŘŽ 81, ŘŽ119-120, MŽ 18-19, MŽ 90,
MO 7,MO 67,PPO 9 -10, PPO 25, ŘŽ 114, ŘO 15, ŘO 12-14,

Motivace k řešení:

ŘŽ 43 -45, ŘŽ 54, MO 8-9,

Potřebné klima:

ŘO 32, ŘO 62 – 63, MO 33 – 34, MO 39- 40, PPO 22, ŘO 7-8,

Vzdělávání:

ŘO 97, ŘO 122, ŘŽ 33, PPO 44- 45, PPŽ 19, ŘŽ 90-91,

Stmelovací akce:

ŘO 7, ŘO 25-26, ŘO 74-76, ŘŽ 13, ŘŽ 15, ŘŽ 33, MO 18, MO 54, MŽ 5-6,

Seberealizace:

ŘO 53, ŘŽ 60 – 61, ŘO 69-70,

Bariéry prevence:

ŘO 136, ŘŽ 20–21, MO 27-28, MŽ 84 – 85, PPŽ 7-9, PPŽ 14-16, MO 70-71, ŘŽ 116-117, ŘŽ 108,

Malá škola – větší možnost kontroly – větší eliminace šikany:

ŘO51, PPO 16-19, PPO 26-27, MO 3-4,

Kontrola (dozor, monitorování):

ŘŽ 38, ŘŽ 98, MO 21, MŽ 5-6, MŽ 10, MŽ 25-26, MŽ 33-34, MO 12-14,

Komunikace s žáky i rodiči:

ŘO 88-89, ŘO 116, PPO 52 – 53, PPO 57, PPO 65-66, PPO 70-71, PPO 72-73, PPŽ 25-26, PPŽ 32-33, PPO 69, PPO 47, ŘŽ 112,

Spolupráce s neziskovými organizacemi:

MO 59,

Neformální prevence:

ŘŽ 48-49, ŘO 45,

